

**ZÁPADOČESKÁ
UNIVERZITA
V PLZNI**

Fakulta právnická
Katedra právních dějin

DIPLOMOVÁ PRÁCE

VÝVOJ LEGISLATIVNÍ ÚPRAVY POTRATŮ A INTERRUPCÍ V ČESKÝCH
ZEMÍCH

Plzeň 2013

Kateřina Bobíková

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Katedra právních dějin

Akademický rok 2012/2013

Vývoj legislativní úpravy potratů a interrupcí v českých zemích

Diplomová práce

Jméno a příjmení: Kateřina Bobíková

Osobní číslo: R08M0025P

Studijní program: M6805 Právo a právní věda

Studijní obor: Právo

Vedoucí diplomové práce: **Prof. JUDr. Karolina Adamová, DSc.**

Katedra právních dějin

Plzeň 2013

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů.

Plzeň, 2013

Kateřina Bobíková

Poděkování:

Děkuji Prof. JUDr. PhDr. Karolíně Adamové DSc. za poskytnutý čas, odbornou pomoc, za ochotnatrpělivost při vedení mé diplomové práce.

Zkratky použitých právních předpisů

Dekreta	Dekreta knížete Břetislava
KZ	Koldínův zákoník
Hrdelní řád	Práva útrpná a hrdelní, vydaná pro Království české, Markrabství moravské a Knížectví slezské
TZ	Tereziánský zákoník
Zákon č. 117/1852 ř. z.	Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích
Zákon č. 86/1950 Sb.	Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon
Zákon č. 68/1957 Sb.	Zákon č. 68/1957 Sb., o umělém přerušení těhotenství
Zákon č. 140/1961 Sb.	Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
Zákon č. 66/1986 Sb.	Zákon č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství
Zákon č. 40/2009 Sb.	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

OBSAH

1. Úvod	1
2. Vysvětlení pojmů potrat, interrupce a infanticidium	3
3. Historie potratů, interrupcí a infanticidií z pohledu zákonodárství	5
3.1. Starověk.....	6
3.2. Středověk.....	7
3.2.1. Exkurz do systémů práva ve středověku	8
3.2.1.1. Zemské právo	9
3.2.1.2. Městské právo.....	9
3.2.1.3. Církevní právo.....	11
3.2.2. Prameny a aplikace práva.....	12
3.2.2.1. Rozhodnutí panovníka.....	13
3.2.2.1.1. Dekreta knížete Břetislava.....	13
3.3. Novověk	14
3.3.1. Exkurz do systémů práva v novověku.....	19
3.3.1.1. Zemské právo	19
3.3.1.2. Městské právo.....	19
3.3.2. Kodifikace práva	19
3.3.2.1. Koldínův zákoník	20
3.3.3. Uplatňování práva v praxi	28
3.3.3.1. Smolné knihy.....	29
3.3.4. Právo za dob absolutismu.....	32
3.3.4.1. Hrdelní řád Josefa I.	34
3.3.4.2. Tereziánský zákoník.....	36
3.3.4.3. Všeobecný zákoník o zločinech a trestech Josefa II.	38
3.3.4.4. Západohaličský trestní zákoník	39
3.3.5. Reformy 19. století.....	40
3.3.5.1. Zákon č. 117/1852 ř. z., zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích.....	41
3.3.6. První republika	44
3.3.7. Následný vývoj až do roku 1986.....	46

3.3.7.1. Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon	46
3.3.7.2. Zákon č. 68/1957 Sb., o umělém přerušení těhotenství	48
3.3.7.3. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon	50
3.3.7.4. Zákon č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství	54
3.3.8. Současná právní úprava v ČR	56
3.3.8.1. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník	57
4. Závěr.....	60
5. Seznam literatury a použitých pramenů	62
5.1. Bibliografie.....	62
5.2. Slovníky.....	63
5.3. Periodika.....	63
5.4. Elektronická periodika	63
5.5. Elektronické zdroje.....	64
5.6. Právní předpisy	64
5.7. Judikatura	65
5.8. Zahraniční zdroje.....	65
6. Resumé	66
7. Přílohy	67

1. Úvod

Cílem práce je detailní pohled na problematiku interrupcí a potratů, o kterých se konají hojně a často kontroverzní diskuse. Mnoha ženám, především v katolických zemích, je odpíráno právo svobodně se rozhodnout, zda darují život svému potomku či nikoliv. V České republice je, podle mého názoru, naštěstí, toto právo ženám zaručeno. Trestní zákoník č. 40/2009 Sb. hovoří pouze o trestnosti usmrcení dítěte matkou po jeho narození, ale jinak mají ženy svobodnou volbu v rozhodování, zda přerušit těhotenství, či nikoli.

Je vhodné se zmínit, že již od počátku lidstva samého byla zabíjena novorozeňata matkou, stejně jako se nastávající matky snažily dosáhnout různými abortivními technikami potratů. Interrupce jsou nejnovějším způsobem, jak předejít nechtěné péči o dítě s mnohdy negativními důsledky. Lze říci, že ve starověku převládala především infanticidia, ve středověku měly hlavní úlohu potraty a infanticidia, a to až do raného novověku. Nová doba přeje především interrupcím.

Východiskem pro zpracování tohoto tématu jsou dobové literární památky a soudní prameny, dokreslující konkrétní kauzy, které poukazují na četné rozdílné a subjektivní rozsudky nebo tresty, jak je vidno z příkladů, které uvádím k některým legislativním pramenům týkajících se tématu.

Svou práci člením na časové úseky starověk, středověk a novověk. Jelikož není určena přesná hranice mezi těmito historickými etapami, což si uvědomují sami historikové, zvolila jsem si časové rozdělení podle svého vlastního uvážení. O období starověku se zmiňuji pouze okrajově, neboť právní prameny vztahující se k tématu práce nepatří do české historie. České právní prameny uvádím až od středověké etapy dějin.

Kromě členění na tři nejzákladnější časové úseky uvádím v časovém sledu taktéž legislativní prameny týkající se potratů, infanticidií a interrupcí. V práci se zaměřuji na české literární památky.

Nekladu si za cíl morální hodnocení, ale pouze právní rozbor jednotlivých zákoníků. Stejně tak se nebudu v práci zabírat teologickými prameny, neboť se chci zaměřit především na sekulární památky. Náboženství samozřejmě ovlivňovalo zákonodárná díla, avšak v oblasti potratů, infanticidií a interrupcí není jejich ovlivňování tak markantní, jako příkladně v manželském právu.

Protože osobně považuji náboženské nazírání spíše za morální než-li právní, nebudu rozebírat ani současné kanonické právo, které v sobě obsahuje paragraf týkající se infanticidia.

Otázku detailního popisu procesního práva trestního vztahujícího se k rozebíranému tématu si dovolím vynechat, neboť by práce překročila rámec, který si kladu za cíl, totiž popsat hmotně-právní úpravu potratů, interrupcí a infanticidií. Pouze okrajově se budu zmiňovat o zajímavostech z procesní stránky.

Poslední část práce tvoří přílohy, které čtenáři předkládají statistické údaje o počtu potratů, interrupcí a infanticidií. Statistiky jsou zaměřeny pouze na některá období dějin. Nezaměřují se na kompletní historické porovnání, neboť mnoho případů potratů, interrupcí a infanticidií nebylo zejména v raných obdobích statisticky sledováno.

Má práce nese nadpis „Vývoj legislativní úpravy potratů a interrupcí v českých zemích.“ Není v ní začleněn výraz infanticidium z toho důvodu, že v dřívějších dobách v sobě pojem potrat zahrnoval i infanticidium. Avšak při bližším bádání nad touto problematikou jsem se rozhodla v práci rozlišovat potraty, interrupce i infanticidia, neboť je díky tomuto členění vidět rozdíl ve významech těchto slov.

2. Vysvětlení pojmů potrat, interrupce a infanticidium

V první řadě je nutné definovat pojmy, o kterých práce pojednává. Potrat, latinským slovem abortus, od tohoto počestěný výraz aborce, „*jest vypuzení vejce plodového z těla mateřského od počátku do 28. neděle, t. j. v době, kdy plod není ještě schopen života mimo tělo mateřské. Příčiny leží buď v matce neb v plodu.*“¹ Vyhnání plodu „*jest jednak úmyslné přičinění potratu, jednak úmyslné přičinění porodu v ten způsob, by dítě se narodilo mrtvé.*“² Interrupce, latinsky interruptio, znamená „*umělé přerušování těhotenství*“³ Toto přerušování je provedeno pod lékařským dohledem, čímž se liší od potratu, který nastává buď bez umělého zásahu do těla matky, anebo s umělým zásahem do těla matky, avšak neodborně.

Infanticidium, jinými slovy „*zahubení svého neřádně nabytého plodu, patří mezi delikty proti životu a zdraví. Poněvadž mu předcházelo smilstvo nebo cizoložství, je zřejmá úzká souvislost s mravnostními trestnými činy.*“⁴ V latině je v této souvislosti používáno slovo „infanticida“, tj. „*vrah, vražednice dítěte*“⁵. Lze jej tedy všeobecně definovat jako zabíjení potomků z obavy, že je nebude možno uživit, nebo se na svobodnou matku bude okolí dívat s pohoršením, a proto se matka nikdy nevdá. Jako zvláštnost uvádím, že infanticidiem bylo myšleno jak zabití novorozeněte matkou, tak kupodivu i potrat. Jedinou podmínkou bylo, že musel být pokaždé prokázán úmysl vražednice zbavit dítě života. Infanticidium „*se v kontextu osvícenské Evropy jeví jako anachronismus, ačkoli v lékařském jazyce již existoval. Obvyklý byl latinský výraz „suppressio partu“ (potlačení vzniku, pozn. autorky) a jeho národně-jazykové ekvivalenty, ale ještě koncem 18. století panovala nejednoznačnost termínů.*“⁶ Tomuto názoru odpovídá další jednání ženy řazené pod infanticidium, totiž: „*nelze vyloučit, že odložení bezmocného novorozence bylo jistou formou infanticidia, ostatně i*

¹OTTO, Jan. Ottův slovník naučný, dvacátý díl, Pohora – Q. v. Vydavatel a nakladatel J. Otto v Praze. Rok 1903. Stran 1087. Str. 338

²OTTO, Jan. Ottův slovník naučný, dvacátýsedmý díl, Vůz – Žyžkowski. Vydavatel a nakladatel J. Otto v Praze. Rok 1908. Stran 902. Str. 23

³LINHART, Jiří a kol. Slovník cizích slov pro nové století: základní měnové jednotky, abecední seznam chemických prvků, jazykovědné pojmy: 30000 hesel. Litvínov: Dialog, 2002. 412 s. ISBN 80-85843-61-7. Str. 168

⁴FRANCEK, Jindřich. Zločin a sex v českých dějinách: manželské spory a sexuální kriminalita v raném novověku. Vyd. 1. V Praze: Rybka, 2000. 254 s. ISBN 80-86182-29-0. Str. 117

⁵OTTO, Jan. Ottův slovník naučný, dvanáctý díl, Ch – Sv. Jan. Vydavatel a nakladatel J. Otto v Praze. Rok 1897. Stran 1076. Str. 632

⁶TINKOVÁ, Daniela. Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa. Vyd. 1. Praha: Argo, 2004. 413 s. Každodenní život; sv. 19. ISBN 80-7203-565-7. Str. 313

v případě, že o přímý úmysl dítě zabít nešlo, hrozila mu smrt prochladnutí a hladem.“⁷

Je tedy evidentní, že infanticidium je pojem používaný v souvislosti s vraždami novorozeňat až v moderní době. Dříve nebyl jasně specifikován. Já pojem infanticidium v práci používám pouze ve smyslu vraždy novorozeněte matkou.

⁷LENDEROVÁ, Milena a RÝDL, Karel. Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století. Vyd. 1. V Praze: Paseka, 2006. 376 s., [16] s. obr. příl. Fénix; sv. 16. ISBN 80-7185-647-9. Str. 282-283

3. Historie potratů, interrupcí a infanticidií z pohledu zákonodárství

Potrasy, interrupce i infanticidia měly své místo v historii lidstva již od nepaměti.

Potrasy byly konány velmi často za pomoci neodborných zásahů do těla těhotné ženy, případně bylo využíváno mnoho jiných variant bez intervencí do těla ženy, které u ní potrat vyvolaly. „*Starověk umělé potraty ze sociálních či eugenických důvodů toleroval, středověk i raný novověk trestal, často velmi drsně, stejně jako zabíjení novorozeňat.*“⁸

Ačkoliv o interrupci z hlediska dobového lze říci, že uzákoněna byla již ve starověku, kde se první zmínka nachází v dobách před započítáním počítání křesťanského letopočtu, pro české země tomu tak nebylo. Jelikož interrupce, jak jsem již uvedla výše, znamená přerušení těhotenství odborníkem – lékařem, je možné o ní hovořit až ve 20. století, jelikož do této doby se nazývalo jakékoliv přerušení těhotenství potratem. Z tohoto důvodu budu i ve své práci hovořit o interrupci až v době novověku.

Hodnocení potratů a interrupcí je možné morálně i právně. V průběhu různých epoch dějin se právní nazírání na tuto problematiku značně měnilo. Pro právní praxi je více než důležitá právě otázka, kdy je plod považován za lidskou bytost. Tato záležitost byla často rozebírána, nejdéle však převládal tzv. Hippokratův model, kdy za dítě byl považován plod čtyřicátý den po početí.

Infanticidium je také velmi starou lidskou praktikou. Bylo řešením např. v případě deformace dítěte, z důvodů nemožnosti uživit je, nebo těhotenství a následný porod nechtěného dítěte ohrožoval sociální postavení ženy. Infanticidia, „*v „archaických“ společnostech a zčásti ještě ve středověku představovala jistý způsob regulace porodnosti. Zabijena byla „nežádoucí“ novorozeňata, což se mohlo týkat jak dětí nemanželských, dětí z velmi početných rodin či dětí fyzicky postižených, tak zdravých děvčátek.*“⁹ Tedy, jak je vidno, i

⁸LENDEROVÁ, Milena. K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999. 300 s., [24] s. obr. příl. (převážně barev.). Kolumbus; sv. 142. ISBN 80-204-0737-5. Str. 110-111

⁹LENDEROVÁ, Milena a RÝDL, Karel. Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století. Vyd. 1. V Praze: Paseka, 2006. 376 s., [16] s. obr. příl. Fénix; sv. 16. ISBN 80-7185-647-9. Str. 282-283

infanticidia nebyla v nejstarších dobách posuzována jako zločin a dokonce nebyla pachatelem, pouze matka dítěte.

3.1. Starověk

Starověk nahlížel na potraty a infanticidia příznivě. Již v Hippokratových spisech, se uvádějí přesné údaje určující tvar a pohlaví plodu: „*Plod mužského pohlaví je vytvořen ve 30 dnech a ženského pohlaví ve 42 dnech. K vypuzování plodu bylo v té době používáno mnoha prostředků, mezi nimi pouštění žilou, klystýry, horké sedací lázně, hladovění a projímadla.*“¹⁰ Pro toto období je důležité uvést, že v žádné literatuře či jiném prameni není uvedena ani zmínka o zákazu umělého přerušování těhotenství od nějaké stanovené doby. Dokonce u Aristotela a Platóna je možné pozorovat podporování potratů a infanticidií, a to z důvodů sociálních, případně pro vylepšení genofondu. Platón ve svém díle *Ústava* navrhuje utracení dětí narozených ze svazku neschváleného obcí. Aristoteles zastává názor, že slabí novorozenci mají být odloženi. Nejvíce se v tomto ohledu proslavila Sparta, ve které byli neduživí novorozenci shazováni ze skály. Výjimkou byla pouze Hippokratova přísaha, obsahující 8 článků, z nichž zdůrazňují zákaz potratů, ačkoliv v Řecku, za života Hippokrata, nebyly potraty zatracovány, ba naopak, patřily k legitimním lékařským zákrokům - interrupcím.

V souvislosti s tímto obdobím se zmíním také o římském právu, podle něhož otec rozhodoval o životě a smrti dítěte, a tudíž také o vyhnání plodu z těla matky. Jediné zakázané bylo umělé přerušování těhotenství samotnou gravidní ženou proti vůli pána domu, což se ale objevilo až v 2. stol. n. l. Matka, která si přivodila potrat sama, byla v této době obviněna ze způsobení škody manželovi.

Veliký vliv na negativní nahlížení na potraty nejen v této etapě historického vývoje mělo především křesťanství. Křesťanství totiž považuje počaté dítě za lidskou bytost, za duši. Proto proklamovalo myšlenku, že žena, která si přivodila potrat, se nesmí účastnit přijímání a také posledního pomazání. Tento názor byl vysloven na koncilu v Elvire, který se konal v roce 306 n. l.

Vůdčími principy starověku byly především obyčejně předstátní společnosti a zákony, které v této době vznikaly, nejsou zdaleka podobny zákonům moderní

¹⁰SCHOTT, Heinz. *Kronika medicíny*. Praha: Fortuna Print, 1994. 648 s. Edice Kronik. ISBN 80-85873-16-8. Str. 308

doby. Jednalo se především o kazuistická sepsání práva, kterým často chyběla systematika i členění práva na odvětví. Přesto jsou velice důležitým historickým svědectvím, protože jsou zárodkem pro sepisování práva v následujících obdobích.

V době starověku nelze ještě hovořit o zákonodárství v českých zemích, jelikož státy, zákony a právo se teprve začaly vyvíjet a hledat své místo ve společnosti.

3.2. Středověk

Na raně středověkém právním vývoji nejen v oblasti vývoje práva potratů a infanticidií se dozajista podepsalo formování státní, ale také církevní organizace.

Je faktem, že oproti starověku se v této etapě více objevují potraty než-li infanticidia, ačkoliv potraty byly prováděny občas drsnými metodami, jedy počínaje a mechanickým násilím konče. Konkrétně pro české ženy byly příznačné mechanické abortivní praktiky.

Infanticidia byla rozšířena především u poddanské i panské čeledi, kde pachatelkami byly nejčastěji děvečky. „*K vraždě novorozence je vedly obavy, že jako svobodné matky zůstanou bez naděje na sňatek a že dítě neuživí.*“¹¹ Jak jsem již ale výše zmínila, od starověku se infanticidia všeobecně značně tolerovala, nejen kvůli regulaci populace a selekci potomstva. „*To samé lze říci o společnosti středověké - ostatně ještě v Čechách 14. století se řešila právní otázka, má – li být infanticidium spáchané vlastní matkou stíháno či nikoli.*“¹²

V raném středověku, vlivem Aristotelova učení o duši, se prosazuje tzv. teorie sukcesivního oduševnění, kdy toto tvrzení nejdůsledněji rozvádí Tomáš Akvinský v době vrcholného středověku pomocí „*infusioanimae*“, tedy „*osídlení duší*“. U plodu mužského pohlaví vzniká toto oduševnění 40. dnem a u plodu ženského pohlaví 80. dnem po početí. Je zajímavé, že až do 19. století vycházejí ideově i historicky všechna nařízení, poskytující určitou lhůtu pro možnost potratu, právě z této koncepce, a také z Hippokratova modelu. Avšak tyto teorie,

¹¹BŮŽEK, Václav a kol. Dvory velmožů s erbem růže: všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1997. 315 s., [32] s. il. a portrétů. ISBN 80-204-0651-4. Str. 238

¹²TINKOVÁ, Daniela. Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa. Vyd. 1. Praha: Argo, 2004. 413 s. Každodenní život; sv. 19. ISBN 80-7203-565-7. Str. 313

založené na „oduševnění“ plodu nemají žádný právní význam a je paradoxem, že až do novověku chybějí lékařské znalosti a metody k tomu, aby bylo možné určit stupeň zralosti plodu, tudíž vyřešit problém, zda byl již osídlen duší či nikoliv. Také nebylo možné odlišit potrat vyvolaný od potratu spontánního.

Etapa vrcholného středověku je pestrá na různé techniky využívané pro potracení dítěte. Například v období renesance se hovořilo dokonce o 250 druzích abortiv, která byla veřejně sehnatelná a již „*porodní báby používaly přístroj, jehož součástí byla jehla, která se zaváděla do dělohy. Umělé vyhánění plodu nebylo většinou trestné, takže abortivní prostředky byly veřejně nabízeny. Tam kde náhodou trestné bylo, jen velmi zřídka bylo skutečně trestáno.*“¹³

Je však důležité zdůraznit, že tak, jak bylo trestní právo upraveno ve středověku pro různé vrstvy společnosti, tak bylo i užíváno trestů za trestné činy. Tedy pokud spáchal trestný čin šlechtic, respektive šlechtična, byla trestána mnohem slabším trestem, než-li žena poddaná. Praxe soudů této doby se tak odrážela i v rozdělení společnosti.

3.2.1. Exkurz do systémů práva ve středověku

V každém středověkém státu platily tři velké systémy práva, a to právo zemské, městské a církevní. Je ovšem důležité zmínit, že hranice mezi jednotlivými druhy práva zdaleka není ostrá. Především zemské a městské právo se vzájemně ovlivňovalo, mělo mnoho podobných institutů a do jisté míry v době stavovské splývalo. „*Obecně lze říci, že z původně na principu personality vystavěných kmenových práv vzniká asi od počátku 11. století teritoriálně aplikované „zemské právo“ ..., z kterého se s postupující diferenciací společnosti vyčleňuje zejména právo městské ... Mimo tento rámec pak stojí uzavřené systémy obou „učených práv“ – tedy římského a kanonického práva, které taktéž pozitivně působí na obsah a rozvoj pojmového aparátu domácího práva.*“¹⁴

Pro doplnění uvádím, že pokud byl vynesena rozsudek podle městského práva, nemusel být ortel totožný, jako kdyby stejný skutek soudil zemský soud či církevní hodnostář.

¹³<http://www.kubata.nazory.cz/clanky/kap23.html> [cit. 5-2-2013]

¹⁴ MALÝ, Karel a SKŘEJPKOVÁ, Petra. České právo v minulosti. 1. vyd. Praha: Orac, 1995. 269 s., [32] s. fot. (některé barev.). ISBN 80-85903-01-6. Str. 178

3.2.1.1. Zemské právo

O zemském právu je možné říci, že bylo právem zvykovým. Nebylo zprvu vůbec kodifikováno. Vycházelo z praxe a kodifikace zemského práva byla uskutečněna až Vladislavským zřízením zemským na sklonku 15. století. Jelikož zemskému právu podléhala šlechta a lid svobodný, literatura o zemském právu hovoří také jako o právu šlechtickém. I z tohoto důvodu neměla šlechta zájem o úpravu jejich práva, a proto veškeré pokusy o kodifikaci zemského práva před vydáním Vladislavského zřízení zemského ztroskotaly. Pokud totiž došlo ke sporu šlechty s panovníkem, tak šlechta zneužívala možnost měnit obyčejové právo podle svého uvážení a ve svůj prospěch.

Zemské právo upravovalo otázky státoprávní, avšak obsahovalo i právo hmotné, jako například trestní, majetkové i dědické právo. Je nutné říci, že upravovalo i procesní předpisy. Vývoj zemského práva je možné sledovat především ze soudních spisů, avšak nejvíce z právních knih.

V období stavovském byla sice stále zachovávána personalita práva, avšak vznikaly stále častější kolize, týkající se toho, kterou společenskou vrstvu a v jaké záležitosti bude soudit ten který soud. Níže proto hovořím o Svatováclavské smlouvě, která se stala doplňkem Zemského zřízení a jež tyto rozpory vyřešila. Je však vhodné uvést, že zemský soud řešil především trestní řízení, kde pachatelem byl šlechtic, resp. šlechtična.

3.2.1.2. Městské právo

Ve 13. století začala ve velkém vznikat města a s tímto rozmachem nastala další etapa vzniku nového druhu práva. „*Prvním zakladatelem měst vznikajících z původních trhových osad byl král, který tak těžil z výnosů jejich trhů. Po jeho vzoru později začíná zakládat města i šlechta a církevní vrchnost. Tak vzniká klasické dělení měst na královská a vrchnostenská.*“¹⁵ Z důvodu osidlování měst si obyvatelé těchto oblastí chtěli právo upravovat autonomně a omezit tak vliv královských úředníků. Díky tomu si obyvatelé měst sami tvořili své právo používané na daném městském území, avšak museli vždy požádat panovníka o schválení, který jim na tomto základě přidělil tzv. privilegium. Upravené

¹⁵HOFFMANN, František. České město ve středověku: život a dědictví. 1. vyd. Praha: Panorama, 1992. 453 s., [48] s. obr. příl. Stopy, fakta, svědectví. ISBN 80-7038-182-5. Str. 45

městské právo především vymezovalo vztah ke královským úředníkům, ostatním městům, církvi i konkrétním skupinám obyvatel. Z důvodu samostatných právních úprav měst bylo městské právo značně roztržité a o jednotnosti dlouho nelze hovořit. Praktičnost jeho použití způsobila, že se městské právo začalo postupně rozšiřovat z královských měst i do poddanských měst, kde je přejímala světská i církevní vrchnost.

Městské právo každopádně oproti zemskému právu lépe reagovalo na společenský vývoj. Právo „měšťanů“ bylo upraveno především v právních knihách, avšak postupem doby nejen obyvatelé měst, ale i šlechta měli zájem na kodifikaci městského práva. Bylo to především z důvodu právní jistoty při obhajování vlastních práv před soudem. „*Od husitského hnutí tak u nás začíná nabývat převahu právo, které již můžeme nazvat českým městským právem. Je to právo oblasti staroměstské, které nejen navázalo na starší vývoj, ale stalo se východiskem kodifikačních prací v 16. století.*“¹⁶Níže se zaměřuji na rozbor kodifikace městského práva, a to Koldínova zákoníku, neboť obsahuje téma mé práce.

Přese všechnu snahu měst se jim však nepodařilo zcela oprostít se od panovníka, ale zároveň i od šlechty, která nesouhlasila s osamostatněním měst a stále se snažila zasahovat do jejich fungování. Města bojovala se šlechtou o své postavení až do roku 1517, kdy byla uzavřena Svatováclavská smlouva, která konečně upravila příslušnost městských a zemských soudů v 19 článcích z 31. Od této chvíle měl být každý souzen podle své příslušnosti k určitému stavu. Avšak existovaly jisté výjimky, kdy „*měšťan mohl být pohnán před zemský soud ... jen byl-li polapen při „horkém skutku na právě cizím“, či provinil-li se proti králi a nebo týkala-li se věc zemských statků. Naopak šlechta se příslušela před městské soudy, jen když o to sama požádala, nebo jednalo-li se o městské nemovitosti.*“¹⁷ Svatováclavská smlouva, respektive její kolizní normy, byly používány v Čechách až do roku 1783. Platila v podstatě až do vydání Josefínského soudního řádu.

Za zmínku stojí i fakt, že některé vrchnosti, především však v oblasti jižních Čech, si dokonce v 16. století dovolily řešit i trestné činy manželské, nad

¹⁶MALÝ, Karel a SKŘEJPKOVÁ, Petra. České právo v minulosti. 1. vyd. Praha: Orac, 1995. 269 s., [32] s. fot. (některé barev.). ISBN 80-85903-01-6. Str. 37

¹⁷VOJTÍŠEK, Václav. O českých městech. Praha: Václav Petr, 1940. 36, [I] s. Svazky úvah a studií; č. 14. Str. 7

kterými měla v té době již pravomoc církev. „*Církevní právo se neuplatnilo dokonce ani při vyšetřování cizoložství poddaných, předmanželského smilstva a útěků od manželek. Zlatokorunský opat Melichar Hölderle, který se v roce 1598 pokoušel zasahovat do vyšetřování dvou žen, poddaných kláštera, obviněných ze smilstva a vraždy novorozence, byl českokrumlovskými vrchnostenskými úředníky nezdvorně odbyt, že „jemu v takových hlavních criminaliscausích jakožto duchovnímu dáleji sahati a kráčetí nepřisluší“.*¹⁸ Na tomto příkladu je tedy vidět, že oblast jurisdikce byla opravdu hodně roztržena a v různých oblastech byla uplatňována individuálně.

3.2.1.3. Církevní právo

Církevní právo ve svém počátku „*upravovalo především právní postavení příslušníků, popř. poddaných, církve a jejích institucí, na druhou stranu zasahovalo i do záležitostí ostatních skupin obyvatelstva a to zejména v otázkách víry a ve věcech týkajících se manželství.*“¹⁹

Postupem času se církevní právo přestalo vztahovat pouze na příslušníky a poddané církve, začala jej přijímat i světská moc. Prvním takovým dokladem je Zákon sudnyjljudem, následně Dekreta Břetislavova a další vývoj práva v oblasti přejímání církevních právních pramenů. Důvodem přejímání církevního práva bylo především překonání feudální rozdrobenosti, kdy panovníci hledali u církevních hodnostářů podporu, a tím se zavazovali k různým exempcím církve v oblasti různých oblastí práva. Počátkem tohoto snažení byl konkordát z roku 1221 uzavřený mezi panovníkem a církví. Tato dohoda způsobila i rozvoj soudnictví, kdy se zprvu jednalo především o vedení trestních řízení nad kleriky. Následně začala církev mít trestní jurisdikci, jak jsem již výše uvedla, v oblasti manželství, a to pro veškeré obyvatelstvo.

V souvislosti s církevním právem je nutné také zmínit vývoj ve 14. století, který znamenal počátek inkvizičních procesů vedených proti kacířům. Tyto zásahy církve se projeví i v tzv. čarodějnických procesech, které jsou už pro moji práci zajímavé, protože se s nimi úzce pojí i procesy týkající se

¹⁸BŮŽEK, Václav a kol. Dvory velmožů s erbem růže: všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1997. 315 s., [32] s. il. a portrétů. ISBN 80-204-0651-4. Str. 226

¹⁹<http://hradeckydvor.net/vlada-a-pravo/system-prava-ve-stredoveku> [cit. 10-2-2013]

infanticidiaa potratů. Čarodějnictví totiž zahrnovalo řadu skutkových podstat závažných trestních jednání, jako bylo příkladně travičství, tedy podávání látek, které způsobovaly potrat u žen. Inkviziční proces se tak prosazoval i do světského práva především za episkopátu Jana IV. z Dražic ve 14. století. Jeho projevy je možné sledovat u soudů měst českých i moravských, především v řízeních o těžkých zločinech.

Husitské hnutí značně narušilo vměšování práva církevního do světského, a to nejen z důvodu dvou církví, katolické a kališnické. V následujícím období si již církve ponechala ve své jurisdikci především spory manželské a duchovní. Významným pramenem, dokládajícím ochladnutí bojů mezi církvemi, se stal Rudolfův majestát o náboženské svobodě z roku 1609, který se stal i zemským zákonem. Tento majestát zaručil náboženskou svobodu do roku 1618. Husitské hnutí ovlivnilo i inkvizici, kterou podstatně zmírnilo, protože od této chvíle se ustanovení týkající se právě inkvizičního procesu zastavila ve svém vývoji. Nařízení týkající se tortury byla v podstatě téměř nezměněná přejímána, a to až do doby zrušení tortury a inkvizičního procesu.

V mé práci se církevním právem nebudu detailněji zabývat, neboť se zaměřuji na světské zákony, které vznikaly na základě reálného života, nikoliv nadpřirozených představ.

3.2.2. Prameny a aplikace práva

Proto, abych mohla rozebrat právní základy potratů a infanticidií, musím uvést formy práva, jaké se v době raného středověku používaly. Základem usměrňování lidské společnosti byly právní obyčeje, zvykové právo. Z důvodu tvorby států a království začali panovníci projevovat svoji vůli pomocí svých rozhodnutí určených zprvu šlechtě, posléze i poddaným. Důležitým korektivem byly také soudní nálezy, právní knihy, sněmovní usnesení a také kodifikace práva.²⁰

²⁰MALÝ, Karel a SKŘEJPKOVÁ, Petra. České právo v minulosti. 1. vyd. Praha: Orac, 1995. 269 s., [32] s. fot. (některé barev.). ISBN 80-85903-01-6. Str. 21

3.2.2.1. Rozhodnutí panovníka

Důležitou formou práva byla rozhodnutí panovníka, kterými projevoval svoji vůli, velmi často se souhlasem šlechty. Tato rozhodnutí mívala různé názvy, jako jsou dekreta, statuta, výsady, privilegia aj. Téma týkající se mé práce je řešeno v Dekretech knížete Břetislava.

3.2.2.1.1. Dekreta knížete Břetislava

Kníže Břetislav I., který vládl v letech 1037 (některé prameny uvádí 1034²¹) až 1055 n.l. vyhlásil za přítomnosti svých věrných a biskupa Šebíře roku 1039 soubor příkazů a zákazů nad hrobem sv. Vojtěcha v polském Hnězdně, které jsou nazývány Dekreta Břetislavova (dále jen „Dekreta“). Jedná se o nejstarší písemný právní dokument, který usiluje o upevnění feudálního řádu, církevní moci a panovnického rodu. Ilustruje proces doplňování starého obyčejového práva novými zákony a je normou platící na území českého státu, avšak vyhlášenou mimo jeho území.

Dekreta, včetně několika drobnějších zákonů pozdějších českých knížat, upravovala otázku týkající se zakročování proti pohanství. Delikty byly ovlivněny názory církve a církví také byly stíhány. Trestní iniciativa náležela v těchto věcech kněžím, kteří z úřední moci, tedy ex offo, mohli zahajovat řízení v trestních věcech a připadla jim tak úloha veřejných žalobců. Do této chvíle převládala soukromá iniciativa a krevní msta. Dekreta upravovala především manželské a rodinné vztahy. V příkazech se již poprvé hovoří o ordálech, božích soudech, které se dělaly například tzv. „přísežnou vodou“, což spočívalo v ponoření podezřelého do vody na určitou dobu a přežil-li, byl považován za nevinného.

Tento soubor příkazů a zákazů neupravoval ještě zcela přesně infanticidium, to bylo zahrnuto do trestání vražd všeobecně, a to: *„Podobně o těch, o nichž se proslýchá, že zabili člověka, arcikněz ať jejich jména napíše správci příslušného hradu a správce ať obešle k soudu, a kdyby se vzpírali, uvrhne do vězení, až buď učiní náležité pokání, nebo zapírají-li, vyjde najevo žhavým železem nebo podpřísežnou vodou jejich hřích či nevina. Avšak*

²¹PERNES, Jiří. České dějiny v datech. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Albatros, 2008. 295 s. Oko. Klub mladých čtenářů. ISBN 978-80-00-02061-7. Str. 26

bratrovrahy, otcovrahy, vrahy kněží a osoby upadlé v obvinění z podobných těžkých zločinů ať arcikněz označí hradskému správci nebo knížeti a tito ať je s rukama přikovanými k trupu vyvrhnou z království, aby potupně a běženecky sdíleli na zemi úděl Kaina.“²²

Právní vývoj již dospěl k potratům, o kterých se hovoří takto: „*Za třetí, kdyby panny, vdovy a cizoložnice byly usvědčeny, že ztratily stud a dobré jméno a porodily děti nemanželsky, ještě je postihnouti týmž nálezem. Neboť když mají svobodné rozhodování provdati se, proč páchají cizoložství a své plody uměle potracují, což jest nejhorší hřích před Bohem?*“²³ Trestem bylo vyhnanství do Uher.

Je pravdou, že Dekreta upravovala pouze úzký okruh vztahů, a to proto, že Břetislav chtěl převážně upravit pouze vztahy odporující církevní morálce a křesťanství vůbec. Hlavním cílem byl odkaz na kanonické právo a udržování svátosti manželství.

3.3. Novověk

V úplném počátku novověku se nazírání na potraty a infanticidia moc nelišilo od středověku. V této fázi historického vývoje se dá již hovořit i o interrupcích, avšak teprve od počátku 20. století.

Většina dětí v raném novověkubyla narozena mimo manželství, a tím také byla považována za děti nechtěné. Nejčastěji se rodily svobodným matkám, obvykle ve služebním postavení. Jelikož bylo nemanželské těhotenství považováno dokonce za sexuální delikt, bylo trestáno do roku 1781 dvěma lety žaláře nebo nucenými pracemi. Z tohoto důvodu se proto většina svobodných žen uchýlila k potratu či infanticidiu. „*Tyto zločiny svobodných matek byly důsledkem disciplinárních a represivních snah společnosti, která neznala antikoncepci, stigmatizovala nemanželské mateřství a vyvíjela psychický a sociální tlak na chudé, většinou nevzdělané neprovdané ženy z nefavorizovaného prostředí v závislém postavení.*“²⁴

V novověku se stejně jako v předchozích obdobích zkoumala zralost plodu. Pro účely vyšetřování při infanticidiu se na mrtvolce dítěte zkoumaly

²²ucebnice.fraus.cz/download/4498-d7_bretislavova-dekreta.pdf [cit. 10-2-2013]

²³ucebnice.fraus.cz/download/4498-d7_bretislavova-dekreta.pdf [cit. 10-2-2013]

²⁴<http://dspace.upce.cz/bitstream/10195/34814/1/Svobodne%20matky.pdf>[cit. 11-2-2013]

narostlé nehty a vlasy. Za životaschopné bylo pokládáno dítě narozené v sedmém měsíci těhotenství. Novověké texty uvádějí, že plod je za dítě považován v polovině těhotenství mezi početím a porodem. Stejně jako ve starověku byl i v novověku používán Hippokratův model, tedy dítětem je plod čtyřicátý den po početí. „*Faktem je, že lékařská literatura raného novověku spatřuje horní hranici „oduševnění plodu“ mezi 35. – 45. dnem, maximálně v 60. dni od početí.*“²⁵ Někteří rozlišovali i tři stadia od početí, a „*sice semeno (do 18. dne), plod (18-45. den) a nemluvňátko (po 45. dni)*“.²⁶ Taktéž je vhodné uvést, že vymykalo-li se mrtvé dítě vizuálně či povahou všeobecnému standardu, tak nebylo trestáno jeho zabití matkou tak přísně, jelikož se považovalo za dítě démona.

Také chci zmínit, že již v době raného novověku se zkoumalo narození živého dítěte pomocí ponoření plic do vody. Pokud se plíce potopily, znamenalo to, že nebylo živé, neboť se nenadechlo a nedostal se tak do plic vzduch. Naopak plavaly-li, bylo pravděpodobné, že dítě po porodu žilo. Někteří lékaři od konce 17. století vyvraceli přesnost zkoumání ponoření plic, jelikož je-li mrtvolka dítěte již v rozkladu, tak vzniklé plyny mohou vzduch do plic dostat, stejně jako ožívování narozeného dítěte matkou dýcháním z úst do úst.

V novověké éře je možné hovořit o zákonodárství uplatňovaném v českých zemích, jelikož na našem území vznikaly různé zákoníky, které jsou pro vývoj českého práva v oblasti potratů a infanticidií základem. Význačné jsou i různé kosterní nálezy, které nám mohou přiblížit trestání zločinů. Například kostra ženy se stopami probodnutí kulem může být dokladem jak protivampirického opatření, které v době středověku bylo časté, tak i hrdelního trestu udělovaného za zabití novorozence. Je vhodné dodat, že „*z pramenů zjišťujeme, že již v roce 1537 byla pro potrat vymrskána v Táboře jistá Kateřina. V roce 1541 řešil pardubický soud již vsutku vraždu novorozeněte, jeho matka byla popravena blíže neznámým způsobem.*“²⁷ Z tohoto úryvku je vidět, že ještě před jakoukoliv právní úpravou platnou pro Čechy se skutečně stíhaly ženy za infanticidia a potraty.

²⁵FRANCEK, Jindřich. Zločin a sex v českých dějinách: manželské spory a sexuální kriminalita v raném novověku. Vyd. 1. V Praze: Rybka, 2000. 254 s. ISBN 80-86182-29-0.Str. 119

²⁶FRANCEK, Jindřich. Zločin a sex v českých dějinách: manželské spory a sexuální kriminalita v raném novověku. Vyd. 1. V Praze: Rybka, 2000. 254 s. ISBN 80-86182-29-0.Str. 118

²⁷FRANCEK, Jindřich. Zločin a trest v českých dějinách. Vyd. 1. Praha: Rybka, 1999. 463 s. ISBN 80-242-0087-2. Str. 176

Stojí za pozornost sledovat, jak se v novověku obviněné ženy bránily nařknutí z infanticidia. Velmi často se obhajovaly tím, že o těhotenství nevěděly a teprve porod dítěte jim vysvětlil důvod předchozích změn jejich těla. Vraždu novorozeného dítěte následně sváděly na šok z nečekaného porodu. Před okolím ale tyto ženy skrývaly svoji graviditu různým přehrnováním šatů přes břicho. Jelikož jasným příznakem gravidity je též absence menstruace, tak těhotné ženy chodily prát zakrvácené prádlo svým družkám, a tak demonstrativně utvrzovaly okolí, že těhotné skutečně nejsou. Přestože určitě někdo z okolí zaregistroval, že daná žena těhotná je, začalo se vše řešit až po porodu ženy. Minimálně některé ženy, často kořenářky, musely alespoň tušit, co se děje, jelikož gravidním ženám poskytovaly různá koření, která způsobovala potrat. Příkladně rostliny ožanka větší, chvojka klášterská, svlačec, routa a dokonce i saturejka, o kterých se ve venkovské populaci šířily zvěsti o abortivním účinku. Ženy užívající tato koření při výsleších hojně tvrdily, že jim koření pomáhá v účinku „*navrátit červené květy*“.²⁸ Bylo mnoho potravin, o kterých se šířily zvěsti, že nejsou vhodné ke konzumaci v těhotenství. Do tohoto seznamu se řadily tučné a těžké pokrmy, hovězí maso, mléko, sýr. Slepíčí vejce, kuřata, skopové a telecí maso byly naopak doporučovány jako pokrm výživný. Dalším způsobem, jak uškodit plodu, bylo pouštění žilou a různá fyzická námaha. Ženy byly v této oblasti značně vynalézavé, často přemluvily své velmi dobré přítelkyně, informované o jejich těhotenství, k pomoci s potratem. Lehly si například na záda, přičemž si přes břicho nechaly položit kus dřeva a na tomto dřevu jejich přítelkyně skákaly tak dlouho, dokud nebylo evidentní díky krvi odcházející z pochvy, že žena potratila.

V 17. a 18. století bylo vypuzení plodu před dovršením poloviny těhotenství hodnoceno pouze jako zabití a trest byl vypovězení ze země, případně vězení. Až do druhé poloviny 17. století byl zákaz vypuzení plodu posuzován na základě vedení procesů s čarodějnicemi, protože různé míchání jedů a provozování magie se považovaly za příčiny vedoucí k předčasnému porodu či smrti dítěte. Byly i takové čarodějnické procesy, týkající se nikoliv potratu, ale infanticidia, kdy například dvě „*ženy byly postaveny před soud, pravděpodobně pro vraždu dítěte. První z žen se doznala, že na příkaz d'ábla zabila své*

²⁸Dějiny a současnost: historicko-vlastivědná revue Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí a ministerstva školství a kultury. Praha: Lidové noviny, 1959-1969, 1990-. ISSN 0418-5129. Č. 9/2007. Jaroslav Dibelka, Tajemství rodiny Hlučných. Str. 38

nemanželské dítě. ... I druhá žena se doznamenala, že své dítě zabila na popud ďábla. Poté, co se s ním spolčila, účastnila se čarodějnických tanců, zřekla se svaté Trojice a matky boží a za svého boha přijala ďábla, který měl podobu kozla a jehož zadnici líbala.“²⁹ Je velmi zajímavé sledovat, že právě v 17. až 18. století byla více než polovina delikventek odsouzena za zabití novorozence. Chci také uvést, že velmi často byly rozsudky s uvedením trestu vytvořeny apelačním soudem na Pražském hradě (jakožto druhá instance), avšak nebyly vyhlašovány podle paragrafů uvedených v zákonech, jako příkladně z Koldínova zákoníku či Constitutio Criminalis Josephina, nýbrž apelační soud hojně využíval svého uvážení a tresty tak zostřoval.

Ke sledovanému období uvádím, že v roce 1709 byla vydána rychtářská instrukce pro města, kde je psáno: „*Osoby ženského pohlaví, totiž svobodné a nevdané obzvláště podezřelé, mají skrze dvě nebo tři k tomu zřízené poctivé matrony a baby každého čtvrt léta i kdyby nějaký zlý domnění bylo, častěji přehledávané býti. A kdyby se některá obtěžkaná vynašla, a na některého panice, nýbrž ještě svobodného synka se vyznala a snad by svým nebezpečenství zběhnutí bylo, neb že by ji za manželku sobě pojmuti nechtěl. Tehdy rychtář se s ním ujistí a do bezpečného vězení vzíti a jakšvejše podotknuto, tu věc na pana purkmistra ouřad ale na mil. vrchnosti k dalšímu rozeznání a po uznaném vejstupku k příslušnému pokutování náležitě vznésti a dle obyčeje se zachovati má, kdež rychtář také do šatlavy pro taková tělesná prohřešení od každé osoby po půl kopě do obecního měšce, ale tolik co mil. vrchnost nařídí, patřiti bude.*“³⁰ Z tohoto vyplývá, že v této etapě dějin byly milenecké páry a obyvatelstvo relativně sledovány, právě z důvodu snížení nejen případů cizoložství, ale také nechtěných dětí. Neplatilo žádné pravidlo typu, že lidé mohou začít se sexuálním životem až po svatbě, nýbrž naopak. Spousta dvojic se z důvodu nedostatku majetku pouze předem domluvila na svatbě, která se bude konat až v budoucnu podle zisků či postavení, kterého dosáhne. Také se ale stávalo, že dvojice počala dítě a ze svatby a rodinného života sešlo a žena tudíž své dítě zamordovala, nejčastěji z finančních důvodů a ztráty cti před ostatními obyvateli. Výše zmíněná instrukce byla jedním

²⁹DÜLMEN, Richard van. Kultura a každodenní život v raném novověku (16.-18. století). III, Náboženství, magie, osvícenství. Vyd. 1. Praha: Argo, 2006. 339 s. Každodenní život; sv. 34. ISBN 80-7203-813-3. Str. 256

³⁰ČECHURA, Jaroslav. Kriminalita a každodennost v raném novověku: jižní Čechy 1650-1770. Vyd. 1. Praha: Argo, 2008. 366 s. Každodenní život; sv. 41. ISBN 978-80-257-0049-5. Str. 301

jihočeským rychtářem výmluvně sepsána pro používání v dané oblasti takto: „*Osoby ženského pohlaví, jsouce svobodné, mají se skrze matrony aneb babu každého čtvrt léta dáti přehlédávati. Kdyby pak ale vynalezouce se obtěžkané s nějakým synkem a neb jiným koliv, tehda takový, totiž jedna i druhá strana arestem stížení a potrestáni býti mají, k tomu hotových jedna každá strana rychtáři po dvouh kopách, jenž činí 4 zl. 40 kr. složiti mají.*“³¹ Zde je krásně vidět, že byl praktikován i peněžitý trest.

V roce 1755 byl vydán na Pražském hradě patent pro Čechy, který měl snížit počet vykonaných infanticidií a zdůrazňoval, že přes mnoho jiných přísných nařízení „*tento zločin přece přílišně najevo vychází*“.³² Bylo jím vrchnostem nakazováno, aby především bedlivě sledovaly rodiče těhotných dívek, protože především na nich bylo možné pozorovat, zda dívku trestají nad míru, nebo jí naopak poskytují potřebnou péči, což může značit právě těhotenství dívky. Do vydání patentu bylo totiž pro gravidní ženy těžké přiznat těhotenství rodičům i okolí, protože mnoho rodin bylo chudobných a postarat se o dítě bylo značně nákladné. Je pravda, že tento patent přímo stanovil, že „*náklady na výchovu a výživu dítěte měl podle patentu hradit souložník, případně jeho rodiče. Patent též důsledně zapovídal každý veřejný potupný a k malomyslnosti přivádějící trest a připouštěl pouze mírný trest vězení či prací na obecním díle.*“³³ Nesměl se ani vybírat peněžitý poplatek a teprve od vydání tohoto patentu měly nemanželské děti i jejich matky lepší sociální postavení, ačkoliv se tato změna projevovala v praxi velmi pomalu. Avšak je smutnou pravdou, že převážně ženy z venkova byly více trestány za infanticidium, neboť ženy měšťanské a šlechtičny uměly svá infanticidia mnohem lépe zatajovat. Také sociální kontrola probíhala spíše ve vesnickém prostředí, jelikož lidé se více vzájemně znali a více pozorovali. Proto také bylo snazší zjistit graviditu ženy ze sousedství, tím pádem bylo více svědků, kteří mohli svědčit při procesu.

³¹ČECHURA, Jaroslav. Kriminalita a každodennost v raném novověku: jižní Čechy 1650-1770. Vyd. 1. Praha: Argo, 2008. 366 s. Každodenní život; sv. 41. ISBN 978-80-257-0049-5. Str.105

³²Dějiny a současnost: historicko-vlastivědná revue Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí a ministerstva školství a kultury. Praha: Lidové noviny, 1959-1969,1990-. ISSN 0418-5129. Č. 9/2007. Jaroslav Dibelka, Tajemství rodiny Hlučných. Str. 38

³³Dějiny a současnost: historicko-vlastivědná revue Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí a ministerstva školství a kultury. Praha: Lidové noviny, 1959-1969,1990-. ISSN 0418-5129. Č. 9/2007. Jaroslav Dibelka, Tajemství rodiny hlučných. Str. 38

V této etapě musím také poukázat na vývoj v době osvícenského absolutismu, kdy tresty za potrat byly zmírněny a nazývány přečinem. Tyto sociální, lékařské, pedagogické, ale i státně politické motivy (pod což lze zahrnout především výchovu zdravých poddaných) vedly k tomu, že se především pomáhalo neprovdaným těhotným ženám, a to tím způsobem, že jim bylo umožněno anonymně porodit v nemocnicích nebo anonymně předat novorozené děti do nalezinců. Tento šlechetný záměr je hodný ocenění, avšak až do 20. století byly nalezince proslulé špatnými sociálními i zdravotními podmínkami.

3.3.1. Exkurz do systémů práva v novověku

3.3.1.1. Zemské právo

Zemské právo, jak již bylo uvedeno výše, bylo kodifikováno Zemským zřízením. Následně proběhlo několik jeho úprav, prepisů a doplňků a jako poslední chci uvést jeho poslední kodifikaci a to Obnovené zřízení zemské z roku 1627. Jen nyní podotknu, že Zemské právo se postupně přetvářelo na právo celé habsburské říše.

3.3.1.2. Městské právo

Městské právo bylo upraveno městskou kodifikací, a to Koldínovým zákoníkem. O něm pojednávám níže. Osmnácté století přineslo jeho závaznost i pro poddané. Jelikož v době absolutismu měl panovník zájem, aby nebylo právo rozdělené a rozčleněné, lze říci, že městské právo postupně mizí z používání v praxi a po zásahu Marie Terezie není činěn rozdíl mezi městským a zemským právem.

3.3.2. Kodifikace práva

Kodifikací práva rozumíme její sepis do, pokud možno, jednoho uceleného souboru. V novověké etapě lze hovořit, stejně jako ve středověku, o kodifikaci práva městského a kodifikaci práva zemského. Níže uvádím rozbor nejdůležitější kodifikace v oblasti práva hrdelního a obsahující téma mojí práce. Jedná se o kodifikaci právě městského, kdy *„roku 1558 se objevuje první psaný návrh*

o 321 stranách, který vychází z práva Starého Města pražského. Jeho autorem byl zřejmě vynikající právník, mistr Pavel Kristián z Koldína, rodák klatovský.“³⁴

3.3.2.1. Koldínův zákoník

Roku 1569 předložil Pavel Kristián Koldín, vlastním jménem Křesťan, radě osnovu městského zákoníku, který mu svěřila k vypracování. Tato osnova, respektive spis, byl vydán tiskem a přijat zemským sněmem jako závazná kodifikace českého městského práva roku 1579 a byl nazýván „Práva městská království Českého“. Následně byl Koldínův zákoník (dále jen „KZ“) potvrzen českým králem Rudolfem II. V roce 1580 jej apelační soud prohlásil za závazný pro soudní praxi.

Obsahoval kromě možnosti samosprávy měst také ustanovení týkající se procesního práva, soukromého práva, trestního práva, která těžila především z obecného práva římského. Dále ze statutárního práva Pražského a zemského. Podkladem pro vypracování bylo zčásti i právo kanonické.

KZ byl prodchnut římskoprávními zásadami. To jej činilo velmi dobře použitelným. Byl rozčleněn na 58 odvětvových kapitol. Ty byly uvozeny vlastním titulem. „*Městská práva obsahují celkem 909 článků – artykul³⁵, z nichž mnohé jsou dále děleny na římsky číslované odstavce. Články jsou rozčleněny do 19 oddílů, seřazených podle písmen A – T latinské abecedy. Písmeno I je zcela vynecháno. V rámci jednotlivých oddílů jsou články číslovány za příslušným písmenem vždy novou číselnou řadou, vyjádřenou rovněž římskými číslicemi.*“³⁶

Rozdělení podle písmen a podle odvětvových kapitol bylo na sobě zcela nezávislé. KZ byl psán česky, vynikal jasností právnických výrazů a přesností slov. Byl doplněn o latinský a český obsah, který byl seřazen podle abecedy. Jeho součástí se stal i věcný rejstřík. Koldín však v roce 1581 vydal navíc stručný výtah neboli krátkou summu své kodifikační práce, ze které vypustil latinská rčení, což zdůvodňoval tím, že mnoho lidí jeho zákoníku nerozumí. Pro

³⁴MALÝ, Karel a SKŘEJPKOVÁ, Petra. České právo v minulosti. 1. vyd. Praha: Orac, 1995. 269 s., [32] s. fot. (některé barev.). ISBN 80-85903-01-6. Str. 38

³⁵Jireček, J.: Práva městská království Českého a markrabství Moravského spolu s krátkou jich summou od M. Pavla Krystyana z Koldína, 5. vydání, Praha, Všeherd, 1876

³⁶https://is.muni.cz/th/76766/pravf_m/DP_cela_FINALNI.pdf (EXELOVÁ, Zdeňka. Několik poznámek ke Koldínovu zákoníku [online]. 2007] 70 stran. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce JUDr. Marta Kadlecová, CSc.) [cit. 24-2-2013]

praktickou použitelnost se summa hojně používala a dokonce byla několikrát vydána. Je důležité podotknout, že právě Koldínova Práva městská království Českého se roku 1610 stala sjednocující právní úpravou používanou v Čechách a zůstala v platnosti až do 18. století, kdy teprve jednotlivé feudální zákony rušily jeho jednotlivá ustanovení. Poslední část KZ zůstala v platnosti dokonce až do roku 1811, kdy vstoupil v platnost Všeobecný občanský zákoník.

Nejrozsáhlejší část KZ byla věnována útrpnému právu, kde byl kladen požadavek na soudce, aby k útrpnému právu byli zdrženliví. Dále jsou soudci nabádáni, aby hlavně u útrpného výsledku hodnotili jeho výsledek velmi citlivě. Navíc bylo třeba respektovat míru útrpného výsledku, neboť většina osob, která útrpný výsledek absolvovala, velmi často z katových rukou odcházela ve stavu zbědovaném a následně brzy umírala.

Koldín případy týkající se usmrcení rozlišoval na vraždu a mord. Za mord považoval úkladné zabití a zabití při loupeži, dále pokus o zabití střelnou zbraní, najímání vrahů, travičství a kouzla, pokud měla za následek smrt, dále číhání v záloze s úmyslem zabít. Oproti tomu za vraždu považoval zabití bez zlého úmyslu, ale v afektu. K zabití mohlo na rozdíl od vraždy a mordu dojít i z nedbalosti, avšak Koldín zároveň prohlašoval za zabití usmrcení v důsledku poranění způsobeného zbraní nebo také v důsledku fyzického násilí bez použití zbraně. Za zabití považuje Koldín konečně také usmrcení novorozeněte matkou. Infanticidium definoval Koldín: „*Také zabíjí ta, kteráž plod ze sebe vyhájí, neb též plod jakýmž pak koli způsobem v sobě udušuje a mrtví. Též, kteráž do záchodu, do studnice aneb jinam svůj plod mece a hází.*“³⁷ I na Koldínově definici infanticidia je vidět, že on sám nedokázal přesně pojmenovat infanticidium, dokonce jej ani nijak výrazně odlišit od potratu. Tudíž stále není jasná hranice mezi těmito trestnými činy.

V čl. Q IV zákoník předkládal, „*že provedení potratu si zaslouží spravedlivou pokutu.*“³⁸ Pokutou byl trest za tento čin nejčastěji utopení, těžším trestem bylo zahrabání zaživa současně s proražením kulem a v případě zželení se nad ženou jí byl dán trest smrti stětím.

³⁷Dějiny a současnost: historicko-vlastivědná revue Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí a ministerstva školství a kultury. Praha: Lidové noviny, 1959-1969, 1990-. ISSN 0418-5129. Č. 9/2007. Jaroslav Dibelka, Tajemství rodiny Hlučných. Str. 39

³⁸FRANCEK, Jindřich. Zločin a sex v českých dějinách: manželské spory a sexuální kriminalita v raném novověku. Vyd. 1. V Praze: Rybka, 2000. 254 s. ISBN 80-86182-29-0. Str. 117

Podstata trestu byla odstrašující a účelem byla pomsta na pachateli. Také „*system trestů v dnešním slova smyslu naše právo neznalo. Pokusil se o něj jen v městském právu Koldín, který je dělí na tresty právem stanovené (poenaordinariae) a uložené dle uvážení soudců (poenaextraordinariae)*“.³⁹

Je pozoruhodné sledovat rituály používané v době platnosti KZ při výkonu trestu, který sám neuváděl detailní způsob provedení výkonu trestu při hrdelních činech, příkladně při odsouzení matky za vraždu novorozeněte k trestu smrti stětím. S největší pravděpodobností byly tyto rituály použity v nařízeních hrdelního řádu císaře Josefa I., což nás nyní nutí k zamyšlení nad tím, zda nebyly na počátku 18. století „*v podstatě uzákoněny pouze starší, avšak plně vyhovující zásady výkonu kapitálního trestu, podle nichž v té době postupovala ... zřejmě převážná většina městských hrdelních soudů v Čechách*“.⁴⁰

Použití Koldínova zákoníku v praxi

Kateřina Záplatová

Případ Kateřina Záplatové ukazuje, že i v 17. století městské rady ne vždy ukládaly trest smrti. Na tomto příkladu je zajímavé sledovat i rozhodnutí soudu druhé instance.

Kateřina Záplatová sloužila jako kuchařka na lužecké faře. Dne 20. 8. 1627 byla vyslýchána a pravila toto: „*Když sem se k knězi Adamovi na faru o masopustě na službu dostala, tehdy kněz Adam žádného mně hned pokoje nedal, ale jako nějaký satan za mnou vždy k tomu skutku smilnému mne majíce, jest chodil. A když jest manželka Petra Ševce k zpovědi chodila a paní matka v Bohdanči byla, tehdáž pachole pro žemličku poslal a v kuchyni se mnou skutek učinil, první na faře a naposledy v Veliký pátek v světnici na zemi. O čemž když paní matka zvěděla, nad tím se zhoršila a jemu lála, domlouvala: Ona prý toho kurva odbude a ty budeš míti těžkost, já u tebe nebudu, poněvadž mladou*

³⁹MALÝ, Karel a SKŘEJPKOVÁ, Petra. České právo v minulosti. 1. vyd. Praha: Orac, 1995. 269 s., [32] s. fot. (některé barev.). ISBN 80-85903-01-6. Str. 123

⁴⁰Dějiny a současnost: historicko-vlastivědná revue Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí a ministerstva školství a kultury. Praha: Lidové noviny, 1959-1969, 1990-. ISSN 0418-5129. Č. 9/2007. Pavel Matlas, Rychlá cesta na popraviště. Str. 43

*kuchařku máš. Což potom kněz Adam znajíce to a dosti malou příčinu ke mně vezmouce, se mnou se bil a nemohouce toho já trpěti, od něho sem odešla.*⁴¹

Kateřině Záplatové nezbylo nic jiného, než si najít jinou službu do doby porodu. Nikomu se nesvěřila o svém těhotenství. Avšak v nové panské službě porodila, přímo za stodolou, kde ji však ostatní sloužící viděli a házeli po ní kamením. Ona se tedy rozhodla své dítě zardousit a schovat je do slámy. Lidé ale viděli, co udělala a odvedli ji do vězení.

Lužečtí konšelé informovali o činu Kateřiny Záplatové držitele košumberského panství hraběte Viléma Slavatu. Ten byl ale toho času ve Vídni, a tak vzkázal, že má být Kateřina Záplatová *„řádne právně obviněna, slyšána, ortelována, až by i exekuci právní na ní vykonána býti měla.*⁴²

Městská rada rozhodla na základě soucitu ke Kateřině, a také z důvodu obavy z nákladné exekuce, mimo literu práva. Dne 27. 9. 1627 vynesla nad Kateřinou rozsudek, ale nebyla jím smrt. Uvedla, že Kateřina: *„u svých rodičův i jinde u lidí sloužíce, vždyckny se jest dobře chovala, na faře pak od kněze Adama obtěžkána jsouce, potom velikou nenávist, lání, bití snášeti, na zoufalství přivedena, od něho prečodjiti příčinu nemalou měla a pod hrdlem v tom se tajiti, jsouc od něho zavázána, jest musila... Z té příčiny dotčená Kateřina žaloby této na sebe učiněné se osvobozuje a tím mordem sama povinna není. Však pro velikost skutku takového a zaškrcení děťátka svého běže se táž Kateřina v trestání šatlavní, v kterémž po na místě postavení ortele tohoto jakož trest jest prve rok u vězení šatlavním byla, i ještě za půl léta pořád dnem i nocí za obě nohy za kládou o samém chlebě a vodě seděti a v času služeb božích v chrámu Páně přes celýkázání klečeti, svíci rozžetou držeti, tak trestána a pokutována býti má podle práva.*⁴³

Jelikož se ale Vilému Slavatovi rozsudek městského soudu v Luži nelíbil z důvodu jeho mírnosti, odvolal se k apelačnímu tribunálu a 3. 12. 1627 bylo rozhodnuto o popravě Kateřiny stětím. Dne 15. 1. 1628 byla provedena exekuce.

⁴¹FRANCEK, Jindřich. Zločin a sex v českých dějinách: manželské spory a sexuální kriminalita v raném novověku. Vyd. 1. V Praze: Rybka, 2000. 254 s. ISBN 80-86182-29-0. Str. 184

⁴²FRANCEK, Jindřich. Zločin a sex v českých dějinách: manželské spory a sexuální kriminalita v raném novověku. Vyd. 1. V Praze: Rybka, 2000. 254 s. ISBN 80-86182-29-0. Str. 185

⁴³FRANCEK, Jindřich. Zločin a sex v českých dějinách: manželské spory a sexuální kriminalita v raném novověku. Vyd. 1. V Praze: Rybka, 2000. 254 s. ISBN 80-86182-29-0. Str. 185

Veronika Košťálová

Proces, který chci nyní uvést, není zajímavý z důvodu samotného rozhodnutí o trestu za infanticidium, nýbrž postupu, jakým bylo dosaženo tohoto rozhodnutí. Dne 29. 3. 1689 byla v Chotýčanech v rybníčku nalezena mrtvolka novorozence. Po krátkém vyšetřování byla nalezena matka dítěte, třicetiletá Veronika Košťálová, poddaná panství Hluboká nad Vltavou ze vsi Opatovic. *„Za vraždu dítěte hrozil Veronice Košťálové trest smrti. Hlubocký hejtman Eliáš František z Hexdelberka, kterému byl případ oznámen, nechal proto obviněnou odeslat do Lišova, který disponoval hrdelní pravomocí a směl tyto případy soudit.“*⁴⁴

Díky doznání obviněné měl být pro lišovský magistrát tento případ jednoduchý. Obviněná okamžitě popsala, jak dítě zabila, ale souložníka přiznat nechtěla. Po přímé konfrontaci obviněné s mužem, kterého označila za otce dítěte, přiznala, že pravý otec dítěte je ženatý pastýř Mikuláš. Lišovští radní tedy případ brali za uzavřený a podle dosud platného Koldínova zákoníku vynesli nad Veronikou Košťálovou trest smrti stětím.

Ale o konečném výsledku vyšetřování, včetně navrženého trestu, museli lišovští radní vždy informovat majitele panství, který poddanému městu dával souhlas s rozsudkem. Tak museli žádat o souhlas prostřednictvím hlubockého hejtmána knížete Ferdinanda Viléma ze Schwarzenberku. Avšak úředníkům schwarzenberské správy, která byla na svou dobu obsazena vzdělanými odborníky, se nezdálo dodržení procesních zásad trestního řízení. Proto nařídili překvapenému hejtmanovi i lišovskému magistrátu doplnění vyšetřovacího spisu o výpovědi dalších svědků. Městská rada tedy dne 2. 5. 1689 vyslechla hospodáře a jeho manželku, u nichž Veronika Košťálová pobývala a posléze další osoby. Ústřední kancelář opět vyšetřování vrátila zpět, jelikož *„autentičnost výslechových protokolů nebyla stvrzena přitisknutím městské pečeti, výslechy proběhly bez městského rychtáře, který jako jediný směl z titulu svého úřadu celé vyšetřování zahájit vznesením žaloby ex officio.“*⁴⁵

⁴⁴Dějiny a současnost: historicko-vlastivědná revue Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí a ministerstva školství a kultury. Praha: Lidové noviny, 1959-1969,1990-. ISSN 0418-5129. Č. 9/2007. Pavel Matlas, Rychlá cesta na popraviště. Str. 40

⁴⁵Dějiny a současnost: historicko-vlastivědná revue Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí a ministerstva školství a kultury. Praha: Lidové noviny, 1959-1969,1990-. ISSN 0418-5129. Č. 9/2007. Pavel Matlas, Rychlá cesta na popraviště. Str. 41

A tak dne 16. 5. 1689 místní rychtář Tomáš Boháček před městskou radou vznesl formální obžalobu. O dva dny později hlubocký hejtman informoval knížete Ferdinanda Viléma ze Schwarzenberku o napravení trestního řízení a odstranění předchozích nedostatků. „*Na místo pochvalné odpovědi a potvrzení navrhovaného ortele se mu knížecím reskriptem ze dne 26. května dostalo další ještě ostřejší kritiky. V ní bylo předchozí vyšetřování označeno jako vyložené diletantství.*“⁴⁶

Lišovský magistrát byl především obviněn z rychlosti, jakou postupoval při výsleších i o vynesení rozsudku, což stihl dokončit během jediného dne. Ústřední kancelář se rozhodla popsat lišovskému magistrátu, jak má v řízení pokračovat krok za krokem. A tak proběhly nové výslechy, které provedl rychtář v doprovodu dvou členů městské rady, kdy oba členové městské rady složili předepsanou přísahu, celkově dohlíželi na průběh výslechu, na závěr potvrdili pravdivost protokolu jeho signací a také stvrdili osobní pečeti. Další komplikací byl samotný zápis, který měl pořádit specializovaný krevní písař. Toho však Lišov z důvodu nízkého počtu trestných činů neměl, a tak jeho úlohu převzal městský písař a účetní v jedné osobě. Téhož dne na příkaz Ústřední kanceláře provedl rychtář s komisaři ohledání „corpus delicti“, tedy mrtvolky zavražděného dítěte a provedli o tom taktéž detailní záznam. Městská rada se tedy mohla hned dalšího dne sejít a provést řádné soudní přelíčení. Když bylo řízení formálně zahájeno, rychtář opět přednesl žalobu. V té uvedl, že se Veronika Košťálová dopustila hned několika trestných činů, a to vraždy svého novorozeného dítěte, nemanželského pohlavního styku a zatajování těhotenství. Následně podle ustanovení Koldínova zákoníku vynesl rozsudek, trest smrti stětím. Na závěr potvrdil lišovský měšťan, Ondřej Dvořák, v roli obhájce a právního přítele obviněné, že soudní líčení proběhlo podle regulí a obviněná neutrpěla žádnou újmu. Avšak opět konečný verdikt, vyneseny purkmistrem jakožto úřadující osobou ztělesňující soud, musela opět potvrdit vrchnost.⁴⁷

⁴⁶Dějiny a současnost: historicko-vlastivědná revue Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí a ministerstva školství a kultury. Praha: Lidové noviny, 1959-1969,1990-. ISSN 0418-5129. Č. 9/2007. Pavel Matlas, Rychlá cesta na popraviště. Str. 41

⁴⁷Dějiny a současnost: historicko-vlastivědná revue Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí a ministerstva školství a kultury. Praha: Lidové noviny, 1959-1969,1990-. ISSN 0418-5129. Č. 9/2007. Pavel Matlas, Rychlá cesta na popraviště. Str. 41

Vrchnost tentokráte souhlasila a rovnou nařídila exekuci. Jenomže tímto aktem Schwarzenberk i jeho úřednický aparát, aniž by si vyžádali nutné potvrzení pražským apelačním soudem, sami porušili pravidla a zásady hrdelní jurisdikce, na kterých tak důsledně trvali. Samotný výkon rozhodnutí proběhl bez větších obtíží či procesních vad dne 1. 7. 1689, kdy exekuci předcházelo již jen řádné publikování rozsudku, při kterém se uskutečnilo poslední setkání celého soudního tribunálu, který tímto skončil trestní řízení.

Magdaléna Pokorná

Případ Magdalény Pokorné je opět výjimečný, tentokráte ne z důvodu trestního řízení ani způsobu doznání ženy k infanticidiu, nýbrž tím, že na konci 17. století „*se v Sobotce dostaly do vězení tři ženy, a sice Judita Jägrová (1696 – 1698), Magdaléna Novotná (1697 – 1699) a Magdaléna Pokorná (1698 – 1701). Jejich procesy, které skončily obvyklým trestem smrti, jsou zajímavé především tím, že trvaly mimořádně dlouho. Poslední z těchto žen strávila ve vězení 1219 dní, útraty za její jídlo, výslechy a exekuci dosáhly výše 91 zlatých a 28 krejcarů.*“⁴⁸

Veruna Hlučná

Dalším příkladem, který nám přibližuje způsob trestního řízení týkající se infanticidia, se stal v březnu roku 1738 v Třeboni. Odsouzená byla poddaná Veruna Hlučná, která byla obviněna za zabití svého novorozeného dítěte. Spolu s ní byli odsouzeni i matka Veruny Hlučné, Eva Hlučná a také Jakub Hálek, milenec Veruny. Jakub Hálek byl potrestán šesti týdny vězení, Veruna Hlučná šesti týdny nucených prací a nejděší trest obdržela Eva Hlučná, a to tři měsíce nucených pracích.

Veruna Hlučná měla, na rozdíl od jiných odsouzených žen, štěstí. Byla totiž odsouzena oproti jiným případům velmi mírně, stejně jako se nemusela zpovídat ze snahy o potrat. Veruna se svěřila se svým těhotenstvím pouze Jakubu Hálkovi. Před rodiči o tom ze strachu pomlčela a podle jejího tvrzení o tom neměla tušení ani její matka, která byla porodní bábou. Matka se posléze u soudu

⁴⁸FRANCEK, Jindřich. Zločin a sex v českých dějinách: manželské spory a sexuální kriminalita v raném novověku. Vyd. 1. V Praze: Rybka, 2000. 254 s. ISBN 80-86182-29-0. Str. 122

obhajovala, že na dceři neviděla, že by měla břicho. Jakub se k Veruninu těhotenství Veruny postavil tak, že se k očekávanému potomku hlásil a Verunu si chtěl vzít. Avšak kvůli chudobě nedostal povolení k sňatku. To byl nejspíš počátek konce. Veruna Hlučná porodila o svatojánské noci roku 1737 za přítomnosti její matky Evy a Jakuba Hálka v chalupě Hlučných. Od tohoto okamžiku bylo problematické zjistit skutečné okolnosti případu, jelikož výpovědi se začaly lišit. Poté, co se do chalupy dostavil rychtář s ženami, které měly prokázat Verunino těhotenství pomocí ohledání jejích pohlavních orgánů, bylo dítě nejenže nalezeno v chalupě mrtvé, ale ke zděšení všech mělo na sobě známky těla po dušení, ale i násilné rozbití hlavičky, neboť ji mělo rozdvojenou. Poté, co tento výjev viděl rychtář, bylo obvinění na světě.⁴⁹

Obhajoba Veruny a její matky nespočívala v tvrzení, že se dítě narodilo již mrtvé. Naopak tvrdily, že bylo po porodu živé, avšak následně začalo být mdlé. Navíc porod byl komplikovaný; dítě šlo na svět nožičkami napřed, tak tím se mohlo poranit. V té době vyšetřující osoby zkoumaly, zda je pupeční šňůra u novorozeněte zavázaná. „*Právě nevykonání tohoto úkonu po porodu bývalo v této době považováno za jeden z hlavních důkazů, že matka dítě úmyslně zavraždila. Otázkou ovšem zůstává, co mohly ženy prvorodičky o těchto věcech vůbec vědět.*“⁵⁰ Každopádně Verunino dítě pupeční šňůrou zavázanou mělo.

Křesťanství mělo v této době velmi silný vliv na lidský život, a pokud mělo mít mrtvé dítě naději na život věčný, muselo být před smrtí pokřtěno. O čemž ostatně Veruna vypověděla, že dítě pokřtila sama slovy: „*Já jsem křtěná Eva a křtím tě ve jménu Boha otce, Boha syna a Boha ducha svatého. Křtila jsem ho svatou tříkralovou vodou a dala jsem mu jméno svatého Jana.*“⁵¹

Ve svém výsledku se vyšetřující nakonec nedopátrali, jakým způsobem se na dítěti objevilo tolik zranění. Matce Veruny, Evě Hlučné, bylo vyhrožováno i torturou, aby vysvětlila zranění dítěte, stejně jako to, proč jej zakopala v komoře

⁴⁹Dějiny a současnost: historicko-vlastivědná revue Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí a ministerstva školství a kultury. Praha: Lidové noviny, 1959-1969,1990- . ISSN 0418-5129. Č. 9/2007. Jaroslav Dibelka, Tajemství rodiny Hlučných Str. 37

⁵⁰Dějiny a současnost: historicko-vlastivědná revue Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí a ministerstva školství a kultury. Praha: Lidové noviny, 1959-1969,1990- . ISSN 0418-5129. Č. 9/2007. Jaroslav Dibelka, Tajemství rodiny Hlučných. Str. 39

⁵¹Dějiny a současnost: historicko-vlastivědná revue Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí a ministerstva školství a kultury. Praha: Lidové noviny, 1959-1969,1990- . ISSN 0418-5129. Č. 9/2007. Jaroslav Dibelka, Tajemství rodiny Hlučných.Str. 39

vedle truhly. Celé řízení bylo zdlouhavé a táhlé, a proto byly nakonec rozsudky vyneseny až v březnu roku 1738.

Jiné ženy, jako například Kateřina Krlingková, obviněná z infanticidia roku 1699, měly výslech a průběh procesu těžší. Krlingková musela vypovídat, proč v době své gravidity, o které údajně nevěděla, byla u baby rybníkářky a jaké koření koupila. Ta popírala: „*Jak živa ni žádného koření sem nekupovala a taky s rybníkářkami žádných řečí nemívala, méněji jakou radu neb koření od nich nekupovala. Kdo takovou zprávu dal, omylně přednesl.*“⁵²

Tyto výslechy obviněných jsou cenným pramenem pro zkoumání, jaké abortivní praktiky byly používány.

Kateřina Přesličková

Následující kauza byla vedena v Příbrami v letech 1743 – 1744 se skutkovou podstatou záměrného potratu. Žena byla chycena, usvědčena a tak se i doznala k činu, načež byla dokonce i odsouzena k trestu smrti stětím, vložení do hrobu a probitím kůlem. Avšak jakmile byl nad ní vynesena rozsudek apelačním soudem, vše, včetně svého doznání, popřela. Tím nastala velmi zvláštní situace, kdy soud nařídil tři stupně mučení Kateřiny Přesličkové, aby byl zjištěn skutečný stav. „*Krutý výslech však obviněnou nezlomil, statečně vydržela torturu, a tak si zachránila život. Trest smrti jí byl změněn v šestitýdenní nucené práce.*“⁵³

3.3.3. Uplatňování práva v praxi

Vznikající právo této doby nebylo uvedeno pouze v právních formách, o kterých jsem pojednávala výše. Právo poznáváme i z právní praxe, která byla uplatňována u soudů. Nejvýznamnějším pramenem v této oblasti jsou nám smolné knihy.

⁵²Dějiny a současnost: historicko-vlastivědná revue Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí a ministerstva školství a kultury. Praha: Lidové noviny, 1959-1969,1990- . ISSN 0418-5129. Č. 9/2007. Jaroslav Dibelka, Tajemství rodiny Hlučných. Str. 38

⁵³FRANCEK, Jindřich. Zločin a sex v českých dějinách: manželské spory a sexuální kriminalita v raném novověku. Vyd. 1. V Praze: Rybka, 2000. 254 s. ISBN 80-86182-29-0. Str. 122-123

3.3.3.1. Smolné knihy

Závažné trestněprávní případy byly u některých městských soudů řešeny v rámci tzv. hrdelního soudnictví a byly projednávány v inkvizičním typu procesu. Inkviziční proces byl zahajován ex offio, tzn. ve veřejném zájmu. Obžalovaná osoba stála vůči žalobci, který byl totožný se soudcem, ve fakticky nerovnoprávném postavení. Hlavním důkazem bylo vlastní přiznání, k jehož získání se jako mimořádný prostředek využívala tortura. Průběh řízení tak byl v této době zachycen především v jiném okruhu pramenů, v tzv. smolných knihách či v dalších obsahově blízkých písemnostech, jako jsou například smolné spisy, knihy snižených osob apod. Smolné knihy jsou velmi často označovány jako „černé knihy, krevní knihy, registra tajemství lotrovského“, „do nichž krevní písař v mučírňách výpovědi a kšafy mučených zapisoval“⁵⁴. Při právu útrpném tzv. krevní písař zapisoval výpovědi mučených osob, dále také celkový průběh, ortel trestu při hrdelních trestech, ale i soukromoprávní zápisy tzv. snižených lidí, tj. kata a jeho rodiny. V Koldínově městském zákoníku o těchto knihách čteme: „Vyznání pak zločincův, kteráž by při trápení na jiné zločince, skutkův takových zlých nápomocníky i na fedrovníky jich se vztahovala, s pilností poznamenána a potomně do kněh černých, smolných neb jiných k tomu zřízených vpisována býti mají, aby, kterýmž by potřeba toho nastala, aneb kteříž by po svých škodách se ptáti a k jiným psancům přistupovati chtěli, takových seznání vejpisův k svým potřebám požití mohli.“⁵⁵ Smolné knihy byly používány pro zápis řízení již od čtvrtiny 16. století až do tří čtvrtin 18. století, kdy jejich vedení skončilo za vlády Marie Terezie.

Zápisy byly většinou nadepsány jménem obviněného a následně byl uveden čin, pro který byla daná osoba obviněna. Obsahoval i výpověď obviněného, a to jak před začátkem tortury, tak i po ukončení tortury. Pokud byli při činu svědci, byl zde zapsán i jejich výslech. Smolné knihy nám dokládají, že hrdelní soudy nejčastěji řešily případy obvinění z krádeží, loupeží na silnicích, ale také odložení a zabití dítěte, čarodějnictví a další skutky. Soud vynášel tresty typu oběšení, trest mečem stětí, upálení, utopení, zahrabání za živa, probití kulem,

⁵⁴ OTTO, Jan. Ottův slovník naučný, dvacátýtřetí díl, Schlossar – Starowolski. Vydavatel a nakladatel J. Otto v Praze. Rok 1905. Stran 1068. Str. 532

⁵⁵FRANCEK, Jindřich. Zločin a trest v českých dějinách. Vyd. 1. Praha: Rybka, 1999. 463 s. ISBN 80-242-0087-2. Str. 38

trhání kleštěmi a jiné. Mezi lehčí tresty patřily trest pranýře, mrskání metlami nebo označení cejchem, případně vypovězení. Pokud však byl spáchán těžký zločin, pachatel byl odsouzen i k několika způsobům exekuce dohromady. Ve svojí práci uvádím přímou citaci zápisů ze smolných knih, abych ukázala, jak přesně bylo zapisováno právo útrpné.

V středu před svatým Petrem štolování dána jest ku právu útrpnému Salomena, nebožtíka Bednáře z Bezděkova proto, jsouc břichatá když jest slehla, že jest dítě dala sviním.

It. praví, že jest to dítě uhonila s Vítovejm Jankem, kterež jest se voženil a jest v Bezděkově, ale že s ní líhal prve, než se oženil. Pravil, že se s ní zdá, než když jest se již oženil, tehdy že jest jemu pověděla, že jsem samadruhá, co tomu říká. A on pravil, tedy že nejsem a velel mi, abych líhala s Kubou, pacholkem Michovejm, u kterýho byla, a naň aby počtla, než na něj, aby nepravila.

It. což se toho dítěte dotejče, které jsou svině jedly, praví, že jest jí to z nechtění přišlo a to tak, když jest jí tak velmi bolelo, že jest lezla po uhle na konopě na chlív, kdež svině byly a to dítě jinou dirkou propadlo; ale že jest je měla na těch konopích. A pravila jí Markyta Plška z Bezděkova, že jest jí zastává a když se jí hospodář ptal, u kterého byla, proč sobě tak stejská a ona že pravila, že po koblizích teplých stůně, i přiznala se k tomu, že jest nesměla pověditi, aby byla samadruhá.⁵⁶

Léta 1555 v outerý před svatým Františkem v přítomnosti urozeného pana Buriana Svítkovského ze Škudl, ten čas ouředníka na Pradubicích, pana Martina Zicha a osob z ouřadu města Pardubic vyslanejch Matyáše Chramosty, Václava Štefka, Jakuba Prachatického, JndřichaKyčky a Buriana Klubečky, toho času rychtáře téhož města Pardubic, osoby nížepsané, jakž dál zejména psáno, toto vyznaly.

Eliška nějakého Vondry Štrycha z Pohnánice od Tábora, že jest líhalas nebožtíkem Řehořem Táborským z Bohdanče a s ním obřichatěla o masopustě a tak byla břichatá až do středopostí. A on Řehoř Táborský, že jest koření nějaké vařil a dával mi je píti a bylo hořký co jed. A tak jsem toho dítěte

⁵⁶BIČÍK, Zdeněk, ed. *Knihy Smolné*. 1. vyd. Hradec Králové: Kruh, 1969. 173, [1] s.Str. 37-38

pozbyla a v komoře v jeho domě jsem je zakopala; a bylo maličký. A prve před tím kázal mi, abych něco těžce zdvihala a tak abych zbyla toho dítěte. Než já jsem nechtěla zdvíhati nic a on Řehoř Táborský pravil mi, když to na mne zvědí, že mne přeč vyšíkují a dá mi deset kop.

*Ta jest podle odsouzení právem města Pardubic utopena.*⁵⁷

Léta 1564 v outerý po svatým Řehoři dána jest ku právu outrpnýmu Dorota, nebožtíka Vaňka Roubovskýho z Litěnin, při přítomnosti urozeného pana Jiřika Adlspacha z Damsdorfu, krále Jeho Milosti hejtmana na Pardubicích a pana Buriana Svítkovského ze Škudl a pana Jindřicha Peziolta, purkrabí pardubskýho, z ouřadu těchto: Jana Šachovce, Jana Durasa, Václava Švankala, Martina Zámečníka, Jana Čáslavského, Václava Postřihače, Vavřince Sekery a Jiřika, písaře radního.

Dorota z Litěnin jsouc dána do vazby a před osobami svrchupsanejmistojící k tomuto se přiznala: že jsem obejvala s Mikulášem Kduličkou, votčímemsvejm, kterejž má máteř mou; a to mezi námi stálo až do soboty po svatým Matěji. A toho dne jsem to dítě porodila, kteréž bylo pachole, a před tím, než jsem je porodila, to jest v pátek, nosili jsme žito s týmž votčímemmejm. A von tlačil mne za břicho a mně taky velel, abych se tlačila, a já jsem se nechtěla tlačiti. A von přišel ke mně a řekl mi, kdybych to dítě porodila, abych je zamordovala. A já, když jsem je porodila v chlívě, bylo ještě živé, i vrhla jsem je do slámy a sama jsem šla do domu. A tu jsou pak ke mně ženy přišly a vohledávaly mne a při mně to poznaly, že jsem dítě míti musila a vodkud mne na zámek hned vedly.

Ortel.

*Poněvadž nadepsaná Dorota před trápením dobrovolně i při trápení vyznala, že s otčímem svejmobejvajíc, s ním obtěžkala a potom pachole porodivši, je v chlívě zanechala a přeč od něho odešla, i pro takový skutek právo ji odsuzuje, aby zahrabána a kolem probita.*⁵⁸

⁵⁷BIČÍK, Zdeněk, ed. *Knihy Smolné*. 1. vyd. Hradec Králové: Kruh, 1969. 173, [1] s. Str. 63-64

⁵⁸BIČÍK, Zdeněk, ed. *Knihy Smolné*. 1. vyd. Hradec Králové: Kruh, 1969. 173, [1] s.Str. 71-72

3.3.4. Právo za dob absolutismu

Osmnácté století přineslo změnu nejen v obsahu práva, nýbrž i ve formách práva, ve kterých právo vzniká. Obyčejové právo na základě jeho zákazu panovníkem téměř mizí z důvodu nemožnosti jeho revize, stejně tak dopadly i soudní nálezy. Byly pro panovníka nepohodlné. Právo psané je naproti tomu podrobena značné kontrole. *„Ze starého stavovského práva má nadále platit jen to, co není v rozporu s Obnoveným zřízením. ... všechna soudní rozhodnutí jsou podrobena kontrole panovníka a jeho byrokratického aparátu. Jak mizí a slábné vliv stavů na vytváření práva, stává se jeho základní formou rozhodnutí panovníka.“*⁵⁹

Jelikož právo bylo rozděleno na zemské a městské, měl monarcha zájem i díky posilování své ústřední státní moci, sklonům k centralizaci a sjednocení habsburských zemí v jeden celek, na unifikaci práva. Toto se děje již v rámci česko – rakouském. Díky tomu především v polovině 18. století vznikají zákoníky, *„které už nepochybně vyjadřují zájmy měšťanstva a kladou základy právního systému, jenž u nás přežívá hluboko do 20. století. Jak je tedy zřejmé, směřuje vývoj práva k zobecnění, k opuštění starých zásad personality, k překonání stavovských koncepcí.“*⁶⁰

Za počátek moderního trestního práva, nejen v oblasti potratů a infanticid je možné považovat vydání trestního zákoníku Josefem I, který v podstatě zamezil vývoji českého práva, jelikož české právo platilo pouze podpůrně. Avšak tradici českého práva přerušil už tereziánský zákoník, který kompletně české právo nahradil.

Následný vývoj, který byl odstartován zákoníkem císařovny Marie Terezie přes zákoník Josefa II., značí již zmírňování nejen trestů, ale především zásad trestního řízení ve prospěch obviněného.

Lze také říci, že v oblasti organizace soudů nebylo podstatnějších změn a stále platil princip personality práva. To tedy znamená, že šlechta měla jako soud I. instance soud zemský, měšťané soud městský a poddaní byli souzeni stále soudy vrchnostenskými na jednotlivých panstvích. Jen oblast jurisdikce zemského

⁵⁹MALÝ, Karel a SKŘEJPKOVÁ, Petra. České právo v minulosti. 1. vyd. Praha: Orac, 1995. 269 s., [32] s. fot. (některé barev.). ISBN 80-85903-01-6. Str. 129

⁶⁰MALÝ, Karel a SKŘEJPKOVÁ, Petra. České právo v minulosti. 1. vyd. Praha: Orac, 1995. 269 s., [32] s. fot. (některé barev.). ISBN 80-85903-01-6. Str. 130

soudu byla omezena tím způsobem, že již nesloužil jako první a zároveň poslední instance jako v dobách předchozích, nýbrž jeho rozhodnutí mohl přezkoumat sám panovník. Musím také uvést, že nyní již není úředním jazykem pouze čeština, ale obligatorně i němčina u zemských soudů.

Mezníkem v oblasti pravomoci a příslušnosti soudů je procesní reforma Josefa II., kdy od roku 1783 jsou zemské soudy příslušné „*pro žaloby na šlechtické osoby, pro žaloby na nešlechtické držitele velkostatků, se kterými je spojena vrchnostenská jurisdikce, ... a později – od vydání manželského patentu – i pro spory vyplývající z manželských vztahů.*“⁶¹ Městské soudy však zůstaly téměř beze změny. Pouze byla přesouvána pravomoc z menších měst na města větší z důvodu vybavenosti větších měst školenými úředníky. Od vlády Marie Terezie je také hrdelní pravomoc městských soudů převáděna pouze na některá města, což nám výmluvně dokládá počet 24 měst vlastnicích tuto pravomoc z původních 383. Také díky absenci školeného právního aparátu u soudů vrchnostenských byly tyto schopny soudit, pouze měly-li svého tzv. justiciáře, tedy úředníka s právnickým vzděláním. Pokud tomu tak nebylo, trestní řízení bylo vedeno před městským soudem.

K obecné části k právu doby absolutistické ještě podotýkám, že dvouinstanční soudní organizace, původně s jedním pražským apelačním soudem s působností pro všechna území a soudy, byla doplněna o druhý apelační soud zřízený roku 1753 s působností pro Moravu a Slezsko. Následně byly v roce 1783 nejvyšším rozhodnutím č. 10/1853 ř. z. Josefa II. vytvořeny vrchní zemské soudy, které byly druhou instancí apelačních soudů. Téhož roku byla vyhlášena patentem soudní reforma, která oddělila soudnictví od správy a „*formální rozdíl ve společenském a právním postavení stran byl ponechán jen u soudů první instance, zatímco před soudy vyšších instancí si byly strany formálně již rovny.*“⁶²

Jak jsem již výše uvedla, na svobodné matky s dětmi se hledělo značně infamujícím způsobem a jejich ztížené shánění manžela bylo konečně v habsburské monarchii od roku 1743 snazší. „*Svobodným matkám, jejichž chování bylo jinak označeno za bezúhonné, bylo vydáno tzv. vysvědčení*

⁶¹MALÝ, Karel a kol. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3., přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003. 673 s. ISBN 80-7201-433-1. Str. 157

⁶²MALÝ, Karel a SKŘEJPKOVÁ, Petra. České právo v minulosti. 1. vyd. Praha: Orac, 1995. 269 s., [32] s. fot. (některé barev.). ISBN 80-85903-01-6. Str. 140

o mravech, které jim mělo pomoci snadněji nalézt práci i manžela.“⁶³ Také Marie Terezie vydala roku 1755 patent, který nemanželské těhotenství nebude trestat a ponechává trest pouze ve sféře soukromé. Avšak ti, kteří nepomohli těhotné ženě, vystavili ji posměchu, trestu, případně zveřejnili její tajemství, byli trestáni slabšími sankcemi.

3.3.4.1. Hrdelní řád Josefa I.

Ustanovení zřízení zemských a práv městských ve věcech trestních byla upravena v novověku císařem a králem Josefem I., který vyhlásil nová práva útrpná a hrdelní, vydaná pro Království české, Markrabství moravské a Knižectví slezské (dále jen „Hrdelní řád“). Tedy platila pouze pro české země. Byla pojata, stejně jako doposud, coby tresty odstrašující. Proces zůstával obžalovací, avšak opět byla stanovena subsidiární použitelnost inkvizičního řízení pro řízení zahajovaná ex offo, ale nejdůležitější je, že tortura byla používána v ještě větší míře než v předchozím období. *„Účelem tortury nebylo trvale poškodit tělesnou schránku vyslychaného – ten musel být schopen v případě své nevinu návratu do běžného života – ale pouze přimět podezřelého k úplnému doznání. Pro tehdejší chápání spravedlnosti bylo směrodatné pouze vyznání v dobrovolnosti. Po užití tortury tedy bylo nutno počkat, až odezní největší bolesti, a poté byl vyslychaný opět - tentokrát už bez užití mučících nástrojů – tázán na míru své viny.*“⁶⁴

Hrdelní řád byl německy vydán roku 1707, česky o rok později roku 1708. Byl nazýván „Constitutio criminalis Josephina“.

Je pravdou, že tento zákoník nebyl používán výlučně. Spolu s ním byly platné starší normy Obnoveného zřízení zemského a také Koldínův zákoník. Byl ponechán také institut akuzačního, tedy obžalovacího procesu, pokud byl spor zahájen na základě žaloby soukromého žalobce.

Hrdelní řád v čl. XIX, § 10 – 11 *„pátrá po počátku těhotenství, jeho průběhu a porodu, pohnutkách a způsobu vraždy dítěte.*“⁶⁵ Trestem za infanticidium a potrat je stětí pachatelky, vložení jejího těla do hrobu a také

⁶³<http://dspace.upce.cz/bitstream/10195/34814/1/Svobodne%20matky.pdf> [cit. 13-2-2013]

⁶⁴Zpravodaj Historického klubu, roč. 19, 2008, č. 1-2. Časopis Sdružení historiků ČR (Historický klub 1872). Sdružení historiků ČR v Praze, 2008, 100 s. - ISSN 0862-8513. Dostupné z: <http://www.sdruzenihistoriku.cz/soubory/zpravodaj/zprav0812.pdf> [cit. 25-2-2013]

⁶⁵FRANCEK, Jindřich. Zločin a sex v českých dějinách: manželské spory a sexuální kriminalita v raném novověku. Vyd. 1. V Praze: Rybka, 2000. 254 s. ISBN 80-86182-29-0. Str. 118

probití srdce kůlem. Pokud byla vražda novorozence provedena obzvlášť krutým způsobem, bylo možné trest zostrít, stejně jako za dob dřívějších, trháním žhavými kleštěmi, useknutím ruky a mnoha dalšími drsnými praktikami. „*Pokud ... žena sama z sebe aneb někdo jiný z těhotné ženy živý plod oumyslně vyhání, ten mečem na hrdle trestán býti má*“⁶⁶. Jestliže by došlo k neúmyslnému potratu, pak „... *taková pokuta se zlehčuje, kdyby to vyhnání schválně se nestalo. Item kdyby plod ještě živý nebyl neb podobnost člověka neměl aneb líky samé od sebe tomu by způsobné nebyly, nýbrž z jiných příčin by vyšel.*“⁶⁷

Zuzana Adamcová

Příběh Zuzany Adamcové proběhl ve vesnickém prostředí. Zuzana Adamcová vyrůstala v chudém prostředí. Odešla z domu přibližně ve svých 12 – ti až 14 – ti letech a živila se jako děvečka.

V roce 1745 byla obviněna ze smilstva a infanticidia. Smilnila se svým milencem krejčím Franczem a při soudním řízení se obhajovala, že dítě, které porodila, se narodilo již mrtvé. Avšak Zuzana byla přistižena jinou ženou přímo při činu, když se snažila své mrtvé dítě schovat na půdě.

Zuzana Adamcová měla nejprve plán mrtvé dítě odložit v kostnici, když ostatní z vesnice budou v kostele. Tento plán jí však nevyšel a na základě toho stanula před soudem. „*Nepřiznala okamžitě vše, z čeho byla nařčena. Pravděpodobně velmi dobře věděla, jaký trest by ji čekal a s možností omilostnění zřejmě vůbec nepočítala.*“⁶⁸ A tak se rozhodla přiznat pouze ke smilstvu, ale obvinění z infanticidia vehementně popírala. Lékařské zprávy o ohledání mrtvého dítěte ale poukazovaly, že dítě se narodilo živé. Proto apelační soud rozhodl o výslechu právem útrpným.

Smilstvo v případě Zuzany Adamcové bylo soudem ponecháno tak trochu bez povšimnutí a řešilo se tedy infanticidium. Zuzana prodělala torturu, která ale

⁶⁶FRANCEK, Jindřich. Zločin a sex v českých dějinách: manželské spory a sexuální kriminalita v raném novověku. Vyd. 1. V Praze: Rybka, 2000. 254 s. ISBN 80-86182-29-0.Str. 118

⁶⁷FRANCEK, Jindřich. Zločin a sex v českých dějinách: manželské spory a sexuální kriminalita v raném novověku. Vyd. 1. V Praze: Rybka, 2000. 254 s. ISBN 80-86182-29-0.Str. 118

⁶⁸Zpravodaj Historického klubu, roč. 19, 2008, č. 1-2. Časopis Sdružení historiků ČR (Historický klub 1872). Sdružení historiků ČR v Praze, 2008, 100 s. - ISSN 0862-8513. Str. 16. Dostupné z: <http://www.sdruzenihistoriku.cz/soubory/zpravodaj/zprav0812.pdf> [cit. 25-2-2013]

nedokázala Zuzaninu vinu z infanticidia, a tak byla nakonec odsouzena k šesti týdnům nucených prací za smilstvo.

Tento příklad poukazuje na nepřesnost výpovědi při tortuře a dále význam tzv. sociální kontroly. Tedy, pokud by nebyla přistižena při činu jinou ženou, mohla bez povšimnutí dítě pohodit v kostnici a možná by se ani nepřišlo na to, či dítě bylo nalezeno mrtvé. Poté by ale opět mohla nastat sociální kontrola v tom, že sousedé si mohli všimnout jejího těhotenství, následného slehnutí po porodu, avšak dítě by se u Zuzany Adamcové nevyskytovalo. To by samo o sobě opět mohlo vést přímo k Zuzaně jako pachatelce infanticidia. Toto jsou však jen spekulace, při nichž by záleželo na přístupu sousedů.

3.3.4.2. Tereziánský zákoník

Tereziánský zákoník (dále jen „TZ“) byl vydán roku 1768 Marií Terezií a sepsán ve stejném duchu jako hrdelní řád Josefa I. Byl též nazýván „Constitutio criminalis Theresiana“ neboli „Římské císařské, v Uhřích a Čechách královské apoštolské Milosti Marie Terezie hrdelní právní řád“, nabyl platnosti koncem roku 1768, a to v královstvích českých, dále v Dolních, Vnitřních, Horních a Předních rakouských dědičných zemích. Obsahoval jak hmotné, tak procesní právo. TZ odstranil všechny partikulární zákony, a v důsledku toho neuznával ani podpůrnou platnost obecného i domácího práva. Naopak přijal úplné inkviziční řízení, kdy z obžalovacího řízení zbyly jen kusé zbytky. Torturu dokonce zosťřil a postavil na čelní místo. Tortura nesměla být užívána pouze na typově určené osoby, mezi něž byly řazeny i těhotné ženy. Tortura byla zrušena až roku 1776 nejvyšším rozhodnutím samotné Marie Terezie. Zrušení tortury předcházelo dne 25. 10. 1773 *„sdělení tajnou instrukcí soudům, že císařovna zastavuje další užívání tortury. Na to následoval 19. 11. 1773 dopis císařovny, který znovu položil otázku, zda je tortura oprávněná: ... Výsledek ankety, kterou dopis zahájil, byl takový, že zemské úřady, soudy i Nejvyšší soudní úřad byly převážně pro zachování tortury.“*⁶⁹ Avšak na zasedání státní rady bylo přítomnou většinou rozhodnuto, že bude zrušena tortura, a to bezvýjimčně. Někteří totiž navrhovali ponechání tortury za protistátní činy a velezradu.

⁶⁹MALÝ, Karel a SKŘEJPKOVÁ, Petra. České právo v minulosti. 1. vyd. Praha: Orac, 1995. 269 s., [32] s. fot. (některé barev.). ISBN 80-85903-01-6. Str. 147

Hlavním přínosem TZ bylo, že v zemích Koruny české zrušil dělení práva na zemské a městské, a také že byl kodexem, jenž platil ve všech třech zemích císařství kromě Uherska.

V oblasti praktického používání u soudů je nutné zmínit, že zde stále byla libovůle soudce, kdy se mohl odchýlit od zákona a postupovat tak sine lege. Bylo dovoleno stíhat i jiná jednání, než v zákoně uvedená. Byla zachována presumpce viny a nadále v ní dominují tresty mrzačící i ztížené tresty smrti, příkladně vpletení do kola.

Při rozboru TZ uvádím pro svoji práci jako nejdůležitější článek 87, jenž nese název „O zmaření dětí a o vraždě, jenž na vnově zrozených dětech se spáchá“. Stejně jako předchozí trestní předpis uváděl trest smrti za infanticidium a potrat s tím, že zde byla určitá rozdílnost ve skutkové podstatě. *„Pokud by matka zavinila smrt dítěte opomenutím základních úkonů po porodu, pak jí hrozilo jen prostě stětí, které čekalo i na pomocníky při infanticidii. I kdyby žena tvrdila, že nevěděla, jak zacházet s novorozencem nebo že v době porodu zemřelo, i tehdy „... vzvolně podle povahy věci ostřej aneb levněj trestána býti má“.*⁷⁰ Pokud se však jednalo o potrat, byl tedy řešen trochu jiným způsobem, a to takto: *„Tento zlo skutek v následce vraždě se rovná, následovně v něm hrdelně se pokračovati má, když totiž předně: ženská osoba sama sobě svůj vlastní plod, nechť jest na jakýkoli způsob; aneb za druhé: jiná osoba těhotné ženské skrze nucení, pokrm, nápoj, žíly pouštění, lékařství apod. živý plod zoumyslně vyhání; aneb za třetí: když mužská aneb ženská osoba bez aneb s její vůlí aneb také sama sebe rozmyslně a schválně neplodnou učiní; neméně za čtvrté: když někdo vědomě lékařství k tomu prodává aneb sic zlolestným způsobem radou a skutkem k takovému jednomu aneb druhému oučelu přispěje.“*⁷¹ Opět byla trestem smrt mečem.

Zákoník Marie Terezie byl posledním dozvukem feudálního práva na českém území.

⁷⁰FRANCEK, Jindřich. Zločin a sex v českých dějinách: manželské spory a sexuální kriminalita v raném novověku. Vyd. 1. V Praze: Rybka, 2000. 254 s. ISBN 80-86182-29-0. Str. 118

⁷¹FRANCEK, Jindřich. Zločin a sex v českých dějinách: manželské spory a sexuální kriminalita v raném novověku. Vyd. 1. V Praze: Rybka, 2000. 254 s. ISBN 80-86182-29-0. Str. 118

3.3.4.3. Všeobecný zákoník o zločinech a trestech Josefa II.

Vydáním Všeobecného zákoníku o zločinech a trestech Josefa II., „Allgemeines Gesetz über Verbrechen und derselben Bestrafung“, byl zrušen Tereziánský zákoník. V tomto trestním zákoníku z roku 1787 je již zrušen trest smrti v řádném řízení, kdy je možné tento trest stanovit pouze v případě výjimečného stavu, tedy při stanném právu. Dále je omezena libovůle soudců, což se projevuje tak, že bylo zakázáno trestání mimo rámec zákona včetně zákazu analogie. Poprvé je tak v našem právu zakotvena důležitá zásada, a to „nullum crimen sine lege“ (žádný zločin bez zákona) a „nulla poena sine lege“ (žádný trest bez zákona). „*Význam těchto ustanovení spočíval v tom, že nikdo nemohl být odsouzen za jednání, které nebylo výslovně v zákoně prohlášeno za trestné, a nikomu nemohl být uložen jiný trest, než ten, který na dané jednání zákoník ukládal.*“⁷²

Tento zákoník byl zákonem vyloženě trestním, který se věnoval výhradně právu hmotnému. Procedurální stránku ponechal stranou. Také jako první rozlišoval část obecnou a speciální. Definiuje již zločin a přečin, včetně polehčujících a přitěžujících okolností. V neposlední řadě uvádí i „*formy participace a spolupachatelství. Zná již také „jediný subjekt“ pachatele – sankce již nejsou odvozeny na základě kvality transgresora.*“⁷³ Proklamoval zásadu veřejnosti v té formě, že rozsudky byly vyhlašovány veřejně.

Dalším jeho přínosem bylo, že účelem trestu za trestný čin již není pomsta pachateli, nýbrž snaha o jeho převýchovu. To se projevuje především v oblasti trestů za vypuzení plodu z těla matky, kdy je „*vypuzení plodu stejně jako zpronevěra trestáno vězením „jen“ do výše pěti let.*“⁷⁴ V podstatě lze říci, že tresty byly redukovány na vězení.

Jak jsem již uvedla v úvodu kapitoly novověku, konečně byl de iure zrušen trest ve výši dvou let žaláře či nucených prací za nemanželské těhotenství, které do této doby bylo považováno za sexuální delikt.

⁷²MALÝ, Karel a kol. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3., přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003. 673 s. ISBN 80-7201-433-1. Str. 157

⁷³TINKOVÁ, Daniela. Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa. Vyd. 1. Praha: Argo, 2004. 413 s. Každodenní život; sv. 19. ISBN 80-7203-565-7. Str. 104

⁷⁴SCHOTT, Heinz. Kronika medicíny. Praha: Fortuna Print, 1994. 648 s. Edice Kronik. ISBN 80-85873-16-8. Str. 309

3.3.4.4. Západohaličský trestní zákoník

Roku 1795 byl obnoven trest smrti. Rok poté, tj. v roce 1796 byla zvláštní komisí předložena osnova nového trestního zákona, který měl platit pro Západní Halič, a vzniknul tak Západohaličský trestní zákoník, který byl roku 1803 po určitých úpravách zaveden pro celou monarchii kromě Uher. V českém jazyce vyšel ve Vídni v roce 1804 a byl nazván „Kniha práv nad přečiněními hrdelními a těžkými řádu městského (totiž policie) přestupky“. Byl vytvořen ve stejném duchu jako Josefínský zákoník. Velikým přínosem bylo ukončení dlouhé etapy krutých trestů a je považován za základ pozdějších trestních zákoníků.

Zákoník byl rozdělen do dvou částí. První část pojednávala o zločinech, druhá byla zaměřena na přestupky. „*Zločiny se trestaly buď smrtí (výhradně oběšením), nebo žalářem. Ten byl doživotní nebo dočasný, od šesti měsíců do dvaceti let.*“⁷⁵

Žalář byl dále členěn na tři stupně, a to na žalář, žalář těžký a nakonec žalář nejtěžší. „*V těžkém žaláři byl odsouzenec „... pouty železnými na nohou ztížen, každodenně jídlem teplým, však bez masa, živen a z strany lože na pouhá holá prkna stísněn jest, též žádné jemu rozprávky s lidmi k jeho šetření neprostředně nepatřícím se nepovoluje*“. Kdo šel do nejtěžšího žaláře, měl být „... pouty těžkými na nohou i rukou a okolo těla kruhem železným, na němž krom času díla a práce uložené řetězem ukován a šetřen, toliko každý druhý den pokrmem teplým, masem však nikdá, živen, ostatní dny při vodě a chlebě chován...“⁷⁶

Trestné činy mohly být opět zostřeny, a to nucenými pracemi, vystavením na pranýři, postem, pouze u žen bitím holí či metlou, vypovězením, a je nutné uvést, že pachatel trestného činu přišel samozřejmě i o svá občanská práva.

Tento kodex je vynikajícím dílem, které ovlivnilo vývoj trestního práva v podstatě až do roku 1950. Zákon z roku 1852, o kterém pojednávám níže, byl prakticky pouze novelou tohoto trestního zákoníku. Vynikal také svoji přehledností, přesnou formulací a také svoji obecností, kdy již neobsahuje žádnou kazuistiku.

⁷⁵FRANCEK, Jindřich. Zločin a trest v českých dějinách. Vyd. 1. Praha: Rybka, 1999. 463 s. ISBN 80-242-0087-2. Str. 31

⁷⁶FRANCEK, Jindřich. Zločin a trest v českých dějinách. Vyd. 1. Praha: Rybka, 1999. 463 s. ISBN 80-242-0087-2. Str. 31

3.3.5. Reformy 19. století

„19. století nepochybně představuje ve vývoji práva směrem k dnešnímu pojmání rozhodující zlom. Na místo úvah o dokonalém a nadčasovém přirozenoprávním systému nastupuje realita právních řádů jednotlivých národních států, jejichž legitimace spočívá už pouze na vůli zákonodárce.“⁷⁷

Trestnímu právu obecně je v této etapě dějin věnována značná pozornost a v ústavách se začíná zakotvovat princip tzv. právního státu. Také jsou v trestních zákonících detailně definovány trestněprávní pojmy.

Pro vývoj české trestní úpravy potratů a infanticidií je důležité rakouské právo, ze kterého právo české později vycházelo. V roce 1852 byl vydán trestní zákoník č. 117, který s obměnami platil téměř sto let do 1. 8. 1950. V podstatě prvním zákonem, který de facto i de jure zrušil trestník zákon č. 117/1852 ř. z., byl zákon č. 86/1950 Sb.

Jelikož se infanticidium projevovalo v každém období minulosti, tak *„v letech 1870 – 1879 bylo v rakouské monarchii průměrně 100 matek ročně odsouzeno pro zločin zabití dítěte. ... Zákoník z roku 1852 sice uznával, že matka se při porodu nalézá ve stavu, který zmenšuje její trestní odpovědnost, přesto ji za zavraždění manželského dítěte čekal doživotní žalář, za vraždu dítěte nemanželského deseti- až patnáctiletý trest odnětí svobody.“⁷⁸* Tento zákoník rozebírám zevrubně níže.

Potraty byly ženami konány stále. Dokonce *„jejich existenci a současně nelegálnost dokládá i novinová inzerce – reklamy na čaje či jiné prostředky účinné „při zastavení čmýry“ najdeme také na stránkách českého tisku posledních desetiletí 19. století.“⁷⁹* Bohužel mně osobně se nepodařilo dohledat český tisk dokládající citovanou skutečnost.

⁷⁷Dějiny evropského kontinentálního práva: vysokoškolská právnická učebnice. 2., dopl. vyd. Praha: Linde, 2004. 852 s. Vysokoškolské právnické učebnice. ISBN 80-7201-490-0. Str. 777

⁷⁸LENDEROVÁ, Milena. K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999. 300 s., [24] s. obr. příl. (převážně barev.). Kolumbus; sv. 142. ISBN 80-204-0737-5. Str. 17-18

⁷⁹LENDEROVÁ, Milena. K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999. 300 s., [24] s. obr. příl. (převážně barev.). Kolumbus; sv. 142. ISBN 80-204-0737-5. Str. 112

3.3.5.1. Zákon č. 117/1852 ř. z., zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích

Říšský zákon č. 117 z roku 1852 (dále jen „zákon č. 117/1852 ř. z.“) byl vydán jako císařský patent dne 27. 5. a jeho platnost byla stanovena od 1. září téhož roku. Zveřejněn byl v částce 36 z 2. 6. 1852.⁸⁰ Již v úvodu tohoto zákona se o něm hovoří jako o „novém, pozdějšími zákony doplněném, několika novými ustanoveními rozmnoženém vydání zákoníku trestního o zločinech a těžkých policejních přestupcích ze dne 3. září 1803, jakožto jediného zákona trestního o zločinech, přečinech a přestupcích pro celou říši, vyjímajíc hranici vojenskou“. Členil se na dva díly, kdy první je nadepsán „O zločinech“ a druhý „O přečinech a přestupcích“. Díly se dělí na hlavy a paragrafy. Celkem obsahuje 532 paragrafů. Pro moji práci je zajímavý první díl.

V počátečních paragrafech bylo hovořeno o všeobecných institutech trestního práva, kdy se chci pouze zmínit o § 12 uvedeného v hlavě druhé, jenž nás seznamoval s trestem za zločin, což byl trest smrti, případně žalář. Trest smrti byl definován v § 13 a to tak, že byl vykonán provazem. Žalář se v § 14 rozlišoval podle tzv. „tuhosti“ na dva stupně, na žalář a těžký žalář. Rozdíl mezi těmito žaláři byl v tom, že první stupeň byl vykonáván bez želez a pachatel byl stravován dle možnosti zařízení trestnice. Setkat se s kteroukoliv osobou mu bylo umožněno, avšak pouze za přítomnosti dozorce vězňů a pouze jazykem srozumitelným. Kdežto těžší žalář byl definován přikováním na nohou železy a setkat se mohl vězeň pouze s osobou, která byla nějakým způsobem zainteresována do pachatelova věznění – tedy nikoliv osoba blízká atp. V roce 1867 bylo přikování železy na nohou zrušeno říšským zákonem č. 131.

Dále bylo při stanovení trestu možno využít také polehčujících okolností stanovených v hlavě třetí § 46, kde vytyčuji především věk pachatele pod 20 let, tedy žena, která by způsobila smrt svého novorozeněte, byla by trestána mírněji.

V prvním díle, hlavě šesté, § 57 s nadpisem „Zvláštní druhy zločinů“, se za zvláštní druhy zločinů prohlašovaly níže specifikované zločiny, které byly pod čísly vyjmenovány. Moje téma bylo obsaženo ve dvou člancích a to pod čísly 26 a 28.

⁸⁰<http://www.dankl.cz/Show.aspx?ID=1654> [cit. 28- 2-2013]

Zvláštní zločin vraždy byl uveden pod číslem 26, v hlavě patnácté. Byly zde popsány různé typy vraždy, avšak pro moji práci z nich byl nejzajímavější § 139, který poukazoval na „Trest na zavraždění dítěte“, kde konstatoval, že „Matce, která dítě své při porodu usmrtí, nebo úmyslným opominutím pomoci při porodu potřebné je zahynouti nechá, uložen budiž, vykonána-li vražda na dítěti manželském, těžký žalář doživotní. Bylo-li dítě nemanželské, tresce se to, bylo-li usmrceno, těžkým žalářem od deseti až do dvaceti let, zahynulo-li však dítě opominutím potřebné pomoci, od pěti do deseti let.“ V originálním znění: *„Gegeneine Mutter, die ihr Kind bei der Geburt tödtet, oder durch absichtliche Unterlassung des bei der Geburtnöthigen Beistandes umkommen läßt, ist, wenn der Mord an einem ehelichen Kinde geschehen, lebenslang schwerer Kerker zu verhängen. Wardas Kind unehelich, so hat im Falle der Tödtung zehn- bis zwanzigjährige, wenn aber das Kind durch Unterlassung des nöthigen Beistandes umkam, fünf- bis zehnjährige schwere Kerkerstrafe Statt.“*⁸¹ Je tedy pozoruhodné, že již v této době bylo na infanticidium pohlíženo jako na vraždu, leč trestanou mírněji než vražda klasická, a bylo přihlíženo k matce jako ke konkrétnímu subjektu vraždy, jak na něj pohlíží recentní úprava trestního zákoníku. V podstatě lze říci, že tato úprava byla nadále v trestních zákonících přejímána. Je také zajímavé, že § 139 přímo odkazoval na § 339, kde byl uveden postup pro nevdané a těhotné ženy, kdy „nevdaná osoba ženská, která jest těhotnou, má při slehnutí povolati k pomoci bábu, porodního pomocníka neb nějakou počestnou ženu. Pakli by jí byl porod překvapil, nebo bylo-li by jí něco v tom překáželo, aby povolala pomoc, a byla-li by buď potratila, nebo by dítě, jsouc živé narozeno, ve čtyřia dvaceti hodinách po porodu zemřelo, tehdy povinna jest oznámiti slehnutí své osobě, která má právo při porodu pomáhati, anebo kde by osoby takové nebylo, osobě úřední, a ukázati jí plod nedonošený nebo dítě mrtvé.“ Pokud však žena zatajila, že je těhotná, byla tato skutková podstata trestná podle § 340: „Zatajení porodu, jež se stalo proti tomuto předpisu, potrestati se má po uzdravení osoby, která to zatajila, jakožto přestupek tuhým vězením ode tří až do šesti měsíců.“ Tedy § 339 a 340 byly již považovány za přestupky a byly uvedeny v druhém díle „O přečinech a přestupcích“ trestního zákoníku.

⁸¹<http://www.koeblergerhard.de/Fontes/StrafgesetzbuchOesterreich1852.htm> [cit. 6-3-2013]

V hlavě šesté byl dále pod § 57 a číslem 28 přímo uveden trestný čin „Vyhnání plodu ze života“, tedy potrat byl všeobecně trestný. Hlava šestnáctá pojednávala přímo „O vyhnání plodu“, kdy v sobě obsahoval dvě skutkové podstaty trestného činu, a to „Vyhnání plodu vlastního“ uvedeného v § 144 a „Vyhnání plodu cizího“ definovaného v § 147.

Vyhnání plodu vlastního definovalo potrat způsobený matkou takto: *„EineFrauensperson, welcheabsichtlichwasimmerfüreineHandlungunternimmt, wodurchdieAbtreibungihrerLeibesfruchtverursacht, oder ihreEntbindungaufsolche Art, daßdasKindtoddzurWeltkommt, bewirkwird, machtsicheinesVerbrechtensschuldig.“*⁸² Tedy „žena, která obmyslně podnikne jakékoliv jednání, jímž způsobí vyhnání svého plodu, anebo jímž se přivodí takový porod, že dítě mrtvé na svět přijde, dopustí se zločinu“ a opět odkazoval na § 339 stejně jako v případě infanticidia, který ženě poskytoval návod pro nevdané a těhotné ženy. Trest za ženou vyvolaný potrat byl stanoven v hned následujícím paragrafu, a to: „Stane-li se pokus vyhnání, ale toto nenastalo, vyměřen buď trestem žalář mezi šesti měsíci a jedním rokem uskutečněné vyhnání však trestáno buď těžkým žalářem mezi jedním rokem a pěti lety.“ Musím uvést i § 146, který hovoří o potrestání otce vyhnaneho plodu, jenž pomáhal ženě potratit. Otcí byl stanoven trest totožný jako matce, avšak ztřeštěný.

Vyhnání plodu cizího označovalo zločin, který spáchal ten, „kdo z jakéhokoliv obmyslu matce, proti její vůli a bez vědomí jejího, plod ze života vyžene, anebo vyhnati se pokusí“. Trest byl opět uveden v následujícím paragrafu a byl jím těžký žalář mezi jedním rokem a pěti lety. V druhé větě téhož paragrafu bylo ještě stanoveno, že pokud byla matka vystavena nebezpečí života, či jí dokonce bylo ublíženo na zdraví, trest byl dán v rozmezí pěti až deseti lety.

Chci ještě dodat, že existoval v tomto zákoníku trest promlčení, který byl odstupňován lety, jež uplynula od spáchání zločinu infanticidia či potratu.

Následující válečné období způsobilo, že právo se přizpůsobovalo válečnému stavu, kdy bylo vydáváno mnoho nařízení. V oblasti trestního práva zmíním Nařízení ministeria práv č. 250/1914 ř. z. o navrácení v předešlý stav

⁸²<http://www.koeblergerhard.de/Fontes/StrafgesetzbuchOesterreich1852.htm> [cit. 6-3-2013]

v trestním řízení následkem vypuknutí války ze dne 19. 9. 1914. Účinný byl pravděpodobně od 23. 9. 1914 a byl vyhlášen v částce 142 z 23. 9. 1914.⁸³

Pro zajímavost také uvádím, že „v letech 1870 – 1879 bylo v Rakousku průměrně sto matek ročně dosouzeno pro zločin zabití dítěte. Na konci 19. století představoval v Předlitavsku zločin zavraždění novorozence 1,84 % všech trestních činů proti životu a zdraví; mezi kriminálními delikty zaujímal v pořadí šesté místo.“⁸⁴

Na závěr této kapitoly se zmíním o několika trestných činech, vykonaných v Praze. Tak v „Husově čp. 187 našli v září 1902 v suchém záchodě mrtvolku děťátka, kryсами již notně ohlodanou. Matkou a vražedkyní byla jednatřicetiletá svobodná pradlena MŠ, která už měla jedno nemanželské dítě.“⁸⁵ Dalším příkladem, který se odehrál v prosinci roku 1904, bylo infanticidium provedené třidvacetiletou MV, která odhodila své čerstvě narozené dítě do záchodové stoky. Obě tyto ženy byly souzeny podle tohoto zákona. A „v červnu 1910 zatkli porodní bábu KK ze Žižkova pro podezření ze zločinného vyhnání plodu. V srpnu však vyšetřování proti ní zastavili pro nedostatek důkazů.“⁸⁶

3.3.6. První republika

Období první republiky bylo značně poznamenáno první světovou válkou. Po vzniku samostatného československého státu bylo nutné, aby nenastal chaos v oblasti práva, a tak bylo mnoho norem recipováno z norem práva Rakousko - Uherského.

Prvním zákonem byl zákon č. 1/1918 Sb. Národního výboru ČSR ze dne 2. 11. 1918. Účinnosti nabyl dne 4. 11. 1918 a platil do 19. 3. 1919. Bylo jím upraveno vyhlášení zákonů a nařízení. Velmi významným zákonem, přezdívaným „recepční zákon“, byl zákon Národního výboru ČSR č. 11/1918 Sb. o zřízení samostatného státu československého ze dne 28. 10. 1918, který byl účinný téhož dne a vyhlášen v částce 2 ze dne 6. 11. 1918. Bylo jím kromě zřízení

⁸³<http://www.dankl.cz/Show.aspx?ID=1654> [citováno 25. 2. 2013]

⁸⁴LENDEROVÁ, Milena a RÝDL, Karel. Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století. Vyd. 1. V Praze: Paseka, 2006. 376 s., [16] s. obr. příl. Fénix; sv. 16. ISBN 80-7185-647-9. Str. 283

⁸⁵ŠESTÁK, Zdeněk. Jak hřešil Žižkov před sto lety. Vyd. 1. Praha: Academia, 2006. 305 s., [8] s. barev. obr.příl. ISBN 80-200-1449-7. Str. 49

⁸⁶ŠESTÁK, Zdeněk. Jak hřešil Žižkov před sto lety. Vyd. 1. Praha: Academia, 2006. 305 s., [8] s. barev. obr.příl. ISBN 80-200-1449-7. Str. 50

samostatného státu československého také stanoveno, že veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti. Nebudu zde ale rozebírat kompletní právní vývoj Československé republiky, k mému tématu je vhodné ještě upozornit na nařízení č. 28/1918 Sb. vydané Národním výborem ČSR dne 5. 11. 1918, vyhlášeným v částce 4 ze dne 9. 11. 1918. Tímto amnestijním nařízením byly amnestovány trestné činy proti zájmům Rakouska – Uherska a také ty trestné činy, které byly spáchány z bídy a mladické nerozvážnosti, takže byly osvobozeny i některé ženy trestané za potrat či infanticidium.

Zásady soudnictví byly uvedeny v ústavní listině vydané v únoru 1920 pod číslem 121 Sb. Byly uvedeny v její hlavě IV. Jednalo se o principy, na kterých stojí i dnešní soudnictví, jako je obžalovací zásada, veřejnost a ústnost jednání, rozsudky jsou vyhlašovány veřejně, nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci, stejně jako zásada o nezávislosti soudce, jeho trvalé jmenování a zákaz jiné placené funkce. Trestněprávní záležitosti měly řešit občanské trestní, vojenské trestní a případně i výjimečné soudy. „*Základní jednotkou zůstaly okresní soudy, sborovými soudy první stolice byly nadále krajské soudy.*“⁸⁷ Dále byl vytvořen zákonem č. 513 Sb. zemský soud trestní v Praze. Druhou instancí byly vrchní zemské soudy v Brně a v Praze. Nejvyšší soud vznikl na základě zákona č. 5 Sb. ze dne 2. 11. 1918 a měl rozhodovat ve věcech trestních jako jeho vídeňský předchůdce, a to jako soud zrušovací. Organizace soudů nebyla zcela sjednocena, takže zákonem č. 201/1928 Sb. se toto napravilo. Nakonec byly vytvořeny i soudy pro trestní věci mladistvých, kde se tresty nazývaly proviněními.

Základem trestního práva nadále zůstával jak ve dvacátých, tak ve třicátých letech rakouský trestní zákoník č. 117/1852 ř. z. Byl ale přizpůsoben republikánskému zřízení. Byl také postupně doplňován o další právní předpisy, které bylo třeba aktuálně řešit. Ministerstvo spravedlnosti se snažilo již od počátku dvacátých let vytvořit kodifikaci trestního práva, avšak i přes vytvoření řady návrhů se do parlamentu nedostala.

⁸⁷FRANCEK, Jindřich. Zločin a trest v českých dějinách. Vyd. 1. Praha: Rybka, 1999. 463 s. ISBN 80-242-0087-2. Str. 70

Musím také uvést, že od roku 1923 byla provedena anketa týkající se názoru na trest smrti, které se zúčastnilo mnoho vzdělanců. Nakonec byl v květnu roku 1934 vydán zákon č. 91 Sb. o ukládání trestu smrti a o doživotních trestech. Podle něj bylo možné v případě odsouzení k trestu smrti uložit pachateli pouze těžký žalář na doživotní dobu 15 – ti až 30 – ti let. Muselo však jít o trestný čin, který by byl nepřiměřeně surový. Bylo v něm zdůrazněno, že trest smrti nesmí být vykonán dříve, než o něm rozhodne prezident republiky. Popravy se konaly na dvoře zemského soudu v Praze na Karlově náměstí a od roku 1926 v pankrácké věznici a také ve věznicích krajských soudů.

Na závěr pouze upřesňuji, že infanticidia a potraty tak byly řešeny stejným způsobem, jako uvádím v předcházející kapitole, tedy trest smrti se již na ženy pachatelky nevztahoval.

3.3.7. Následný vývoj až do roku 1986

Vývoj v oblasti potratů a infanticidií se během druhé světové války nijak výrazně nezměnil. Na území Československa platily původní zákony. Po druhé světové válce bylo nutné reagovat na novou situaci, avšak nový trestní zákoník byl vydán až v roce 1950.

Doba komunistické nadvlády byla velmi příznivá pro matky, které chtěly podstoupit interrupci prováděnou lékařem. Infanticidiuma potrat byly trestné stále. Rozdíl oproti předchozím zákonným úpravám je ten, že již není činěn rozdíl mezi dítětem původu manželského a nemanželského. Tím se sjednotil trest za infanticidia.

3.3.7.1. Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon

Dne 12. 7. 1950 byl Národním shromážděním Československé republiky vydán pod číslem 86/1950 Sb. trestní zákon (dále jen „zákon č. 86/1950 Sb.“). Vyhlášen byl ve Sbírce zákonů Československé republiky v částce 39 ze dne 18. 7. 1950. Účinnosti nabyl dne 2. 8. 1950.

V obecné části, hlavě sedmé s nadpisem „Výklad některých pojmů“, § 75, odst. 13 je definován pojem „těžká újma na zdraví“. Konkrétně písm. h) pod tento pojem řadilo „přerušeni těhotenství bez souhlasu těhotné ženy“. Tímto byla

chráněna žena, která z jakéhokoliv přičinění jiné osoby potratila. Osobu, která jí toto způsobila, čekal trest v rozmezí třech až deseti let.

Infanticidium bylo v tomto zákoně uvedeno ve zvláštní části, hlavě šesté nadepsané jako „Trestné činy proti životu a zdraví“ a v § 217 označeném „Vražda novorozeného dítěte matkou“. Byla zde přesná konkretizace činu: „Matka, která v rozrušení způsobeném porodem úmyslně usmrtí své novorozené dítě při porodu nebo hned po něm, bude potrestána odnětím svobody na pět až deset let.“ Zde je vidět rozdíl oproti předchozí úpravě, a to zmírnění trestu. Navíc tímto zákoníkem přestal být činěn rozdíl mezi dítětem manželského původu či nemanželského, jak jsem již uvedla výše. Také je vhodné uvést, že *„rozrušení způsobené porodem je výjimečné rozpoložení, které má původ ve fyziologických procesech vyvolaných porodem. ... Jde o zvláštní znak trestného činu ... a není možné jej zaměňovat s obecnými podmínkami trestní odpovědnosti. Pro posouzení otázky, zda obvinění jednala v tomto psychickém stavu, je rozhodujícím podkladem posudek znalce – porodníka.“*⁸⁸

Hned následující § 218 nám předkládal „Usmrcení lidského plodu“. V odstavci 1 se hovořilo o těhotné ženě, „která úmyslně usmrtí svůj plod nebo někoho jiného o usmrcení svého plodu požádá nebo mu to dovolí, bude potrestána odnětím svobody až na jeden rok.“ Zde se tedy stanovil trest za úmyslné potracení samotnou těhotnou ženou, včetně návodu a pomoci. Odstavec 2 také uváděl skutkovou podstatu potratu, ale jednalo se o delikt jiného subjektu než těhotné matky, kdy ten, „kdo se souhlasem těhotné ženy úmyslně usmrtí její plod, nebo kdo těhotnou ženu k činu uvedenému v odstavci 1 svede nebo jí k takovému činu pomáhá, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.“ V dalším odstavci byl stanoven trest ve výši tři až deset let za trestný čin způsobený jiným člověkem než matkou, pokud potrat podle odstavce 2 provedl za účelem výdělku, nebo měl-li takový čin za následek těžkou újmu na zdraví těhotné ženy nebo její smrt. Poslední odstavec tohoto paragrafu se týkal legální interrupce provedené se svolením těhotné ženy, v lékařském zařízení, na základě úředního lékařského konstatování a to z důvodu, že by samotný porod či donošení plodu mohlo ohrozit matčin život, způsobit jí těžkou újmu na zdraví, anebo trpěl-li některý z rodičů

⁸⁸JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. Vyd. 2. Praha: Leges, 2010. 904 s. Student. ISBN 978-80-87212-49-3. Str. 486

dědičnou nemocí. Souhlas matky nebyl nutný, pouze pokud byla gravidní žena zcela zbavena svéprávnosti či se nebyla schopna vyjádřit.

O zákonu č. 86/1950 Sb. lze říci, že byl oproti předchozím úpravám vytvořeným na základě habsburského vzoru mírnější v oblasti trestání žen za infanticidium a potrat. Interrupce zde byla nově legalizována, pouze pokud hrozilo nebezpečí matce z těhotenství, porodu či negativního genetického vybavení rodičů dítěte. Chyběla tak sice svoboda v rozhodování těhotné ženy, ale začínaly se již projevovat nižší tresty, včetně explicitního zákazu trestu smrti u těhotných žen, což bylo stanoveno v § 29 odst. 3.

3.3.7.2. Zákon č. 68/1957 Sb., o umělém přerušení těhotenství

Rok 1957 byl přelomový v oblasti legalizace umělého přerušení těhotenství, jelikož dne 19. 12. 1957 byl vydán zákon č. 68 o umělém přerušení těhotenství (dále jen „zákon č. 68/1957 Sb.“). Tento speciální zákon ženám konečně dovoľoval legálně podstoupit interrupci, ačkoliv především ze zdravotních důvodů. Byl to první zákon upravující detailně tuto oblast. Zákon byl vyhlášen ve Sbírce zákonů republiky Československé, částce 33, vydané dne 30. 12. 1957 a je zajímavé, že měl pouze 9 paragrafů. Účinnost tohoto zákona byla stanovena na stejný den, jako jeho vyhlášení.

Tento zákon v §1, úvodním ustanovení, velmi jasně osvětloval důvod jeho vydání: „V zájmu dalšího rozšíření péče o zdravý vývoj rodiny, ohrožované škodami způsobovanými při umělém přerušení těhotenství na zdraví a životech žen zákroky nesevdomitých osob a mimo zdravotnická zařízení, upravuje tento zákon umělé přerušení těhotenství.“

K provedení umělého přerušení těhotenství bylo třeba splnit dvě podmínky. Za prvé mohla být interrupce provedena opět pouze se souhlasem těhotné ženy. Souhlasu nebylo zapotřebí v případech nesevdomitých budoucí matky, či její neschopnosti obstarávat si své věci pro duševní poruchu. Souhlas mohl být také nahrazen zákonným zástupcem. Druhá podmínka byla složitější, jelikož žena musela nejprve podat žádost komisi zřízené konkrétně pro tento účel a povolení mohla obdržet pouze ze zdravotních nebo z jiných důvodů hodných zvláštního zřetele. Důvody, pro které interrupční komise povolovala interrupce, byly stanoveny ve vyhláškách provádějících tento zákon. Pod zdravotní důvody se

řadilo těhotenství delší než 12 týdnů, současně probíhající akutní nebo chronické onemocnění zvyšující riziko spojené s přerušáním těhotenství, podstoupila-li žena umělé přerušování těhotenství v uplynulých 12–ti měsících atp. Za okolnosti hodné zvláštního zřetele se označovaly zejména věk ženy nad 40 let, dále dotčená žena: měla již tři žijící děti, otěhotněla v důsledku znásilnění nebo jiného trestného činu, ztratila manžela nebo manžel měl těžký zdravotní stav, otěhotněním vznikla obtížná životní situace neprovdané ženy, byl prokázán rozvrat rodiny aj. Interrupční komise stanovila za umělé přerušování těhotenství z důvodů hodných zvláštního zřetele příplatek, který musela těhotná žena uhradit.

Tato norma upravovala i protiprávní přerušování těhotenství. Bylo specifikováno v § 4 odst. 1 písm. a) tak, že kdo těhotné ženě pomohl nebo ji sváděl ke způsobení vlastního potratu, byl potrestán až dvěma lety odnětím svobody. Stejný trest čekal toho, kdo podle § 4 odst. 1 písm. b) svedl ženu či ji napomáhal ale k tomu, aby „někoho požádala nebo někomu dovolila, aby jí těhotenství bylo uměle přerušeno jinak než způsobem přípustným podle tohoto zákona.“ Trest se zvýšil v obou výše uvedených případech na jeden rok až pět let tehdy, pokud tímto protiprávním jednáním byla způsobena těžká újma na zdraví či smrt ženy.

Následující paragraf trestal odnětím svobody na jeden rok až pět let toho, kdo se souhlasem ženy provedl její umělé přerušování těhotenství jiným způsobem, než jak bylo uvedeno v tomto zákoně. Trest se zvyšoval na tři až deset let tehdy, když umělé přerušování těhotenství provedl pachatel na ženě z důvodu zisku nebo byla-li tímto zásahem do těla ženy způsobena těžká újma na zdraví či smrt matky.

Musím zdůraznit, že tento kodex hovořil v § 6 o beztrestnosti těhotné ženy v případě, že si sama uměle přerušila těhotenství, stejně tak když, někoho požádala či mu to dovolila. Na tomto ustanovení vidíme, že potrat přivozený samotnou ženou poprvé v historii nebyl považován za trestný čin, což v minulých zákonech bylo upraveno zcela opačně. Navíc tento zákon v závěrečných ustanoveních zrušoval § 218 trestního zákona č. 86/1950 Sb., jehož rozbor jsem provedla výše, a ženám, jimž byl pravomocně uložen trest před účinností zákona č. 68/1957 Sb. právě za usmrcení lidského plodu, se nesměl vykonat. Také na pachatelku odsouzenou pro trestný čin usmrcení lidského plodu, kdy si sama

způsobila potrat nebo jiného navedla či požádala o pomoc, se dnem účinnosti tohoto zákona hledělo, jako by nebyla odsouzena.

Zákon č. 68/1957 Sb. byl vskutku osvětový, jelikož konečně dbal na zdraví žen, které si dříve nechávaly provádět interrupci zcela neodborně a často se zdravotními následky. Považuji ho osobně za pokrok minimálně proto, že stanovoval povinné provozování interrupcí v lékařském a lůžkovém zařízení. Je zde konečně vidět větší starost o život nechtěně těhotných matek, které doposud nedbaly následků z neodborného zásahu do jejich těla. Jedinou výtku mám ke zřizování komisí, které poskytovaly ženám povolení k umělému přerušení těhotenství, neboť některé ženy nemusely souhlas obdržet, a tím pádem nebyla svoboda v rozhodování zcela absolutní.

Je pravdou, že počet interrupcí, kromě potratů spontánních, značně vzrostl. Také počet narozených dětí byl na konci padesátých let nižší. *„V době, kdy neexistovala moderní antikoncepce, se interrupce staly antikoncepcí "ex post" a v Československu, stejně jako ve většině východoevropských zemí, se umělá přerušení těhotenství velice rozšířila.“*⁸⁹

3.3.7.3. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Předchozí trestní zákoník č. 86/1950 Sb. prodělal několik novel a nakonec byl dne 26. 11. 1961 vydán nový trestní zákon č. 140 vydaný v částce 65 ze dne 8. 12. 1961(dále jen „zákon č. 140/1961 Sb.“). Tento zákon předchozí trestní zákon zrušil a na většině trestů je možné pozorovat snižování jejich sazeb za vykonané trestné činy.

Stejně jako v předchozím trestním zákonu bylo ve všeobecné části definováno v hlavě osmé, společných ustanoveních v § 89, co se rozumí těžkou újmou na zdraví. Konkrétně odst. 7 písm. g) považoval vyvolání potratu za těžkou újmu na zdraví. Ten, kdo způsobil potrat těhotné ženě, byl potrestán odnětím svobody na dvě léta až osm let.

Část druhá, zvláštní část, hlava sedmá pojmenovaná jako „Trestné činy proti životu a zdraví“ v § 220 definovala infanticidium: „Matka, která v rozrušení způsobeném porodem úmyslně usmrtí své novorozené dítě při porodu nebo hned po něm, bude potrestána odnětím svobody na tři léta až osm let.“ Text legální

⁸⁹<http://www.czso.cz/cz/cisla/0/02/020100/potrady.htm> [cit. 18-3-2013]

definice infanticidia zůstal totožný jako v předchozím trestním zákonu, ale sazba za tento trestný čin byla snížena.

§ 227, 228 a 229 byly zaměřeny na „Nedovolené přerušení těhotenství“. Podle § 227 bylo trestné, když někdo těhotné ženě pomohl nebo ji svedl k přerušení jejího těhotenství svépomocí či pomocí jiného způsobem, který se neslučoval se zákonnou úpravou o umělém přerušení těhotenství. Trest za tento čin byl stanoven na jeden rok, případně nápravné opatření. V oblasti pomoci či svádění k potratu těhotné ženy opět klesá trest za tyto trestné činy, neboť úprava v zákoně č. 68/1957 Sb. o umělém přerušení těhotenství stanovila horní hranici dvou let, nyní to byla hranice pouze jednoho roku nebo nápravné opatření. Pokud by však tímto činem způsobil dotyčný těžkou újmu na zdraví nebo dokonce smrt, byl by trestán odnětím svobody na jeden rok až pět let, což byla hranice uvedená i v předchozí úpravě.

§ 228 předesílal odsouzení pachatele na jeden rok až pět let, jestliže se souhlasem těhotné ženy vykonal její potrat jinou formou, než připouštěly předpisy o umělém přerušení těhotenství. Trest se zostřil na trest odnětí svobody na dva roky až osm let, pokud tento čin spáchal pachatel výdělečně nebo jím způsobil těžkou újmu na zdraví nebo smrt. Jen pro pořádek uvádím, že předchozí právní úprava byla opět o něco přísnější, neboť za tento trestný čin stanovila trestní hranici tři až deset let. Poslední odstavec § 228 zákona č. 140/1961 Sb. konstatoval, že ten, kdo bez souhlasu ženy provedl umělé přerušení jejího těhotenství, byl odsouzen na dva roky až osm let a pokud tím způsobil smrt ženy, byl potrestán pěti až dvanácti lety vězení.

V § 229 byla proklamována beztrestnost ženy, která si uměle přerušila těhotenství sama, dále pokud požádala k tomuto činu jiného, případně mu to dovolila, „a to ani podle ustanovení o návodci a pomocníkovi.“ Ačkoliv tedy zákon č. 66/1986 o umělém přerušení těhotenství zrušil § 218 předchozího trestního zákona č. 86/1950 Sb., hlásal tento trestní zákon od počátku svého vytvoření beztrestnost ženy za sobě způsobený potrat.

Zákon č. 140/1961 Sb. byl mnohokrát novelizován. Často se jednalo o dílčí úpravy. Pro moji práci jsou nejzajímavější dále uváděné změny či doplnění. První změna v zákonu č. 140/1961 Sb. byla provedena zákonem č. 456/1990 Sb., kde v § 227 odst. 1 u potrestání pachatele zmizela možnost

varianty nápravného opatření a zůstala zde pouze možnost odsouzení k trestu odnětí svobody v maximální délce jednoho roku. Úplné znění trestního zákona, jak vyplývalo z pozdějších změn a doplnění provedených zákonem č. 392/1992 Sb. doplnilo do § 89 odst. 7 písm. g) k definici těžké újmy na zdraví kromě vyvolání potratu též usmrcení plodu. Další změna byla provedena zákonem č. 65/1994 Sb., kde k § 228, odst. 2, tj. nedovolenému přerušeni těhotenství, bylo doplněno, že pachatel bude trestán odnětím svobody na dvě léta až osm let také z důvodu, že vykonává umělá přerušeni těhotenství soustavně.

Zákon č. 40/1961 Sb. byl kodexem, který měl platnost a účinnost velmi dlouhé období. Prošel také mnoha změnami, jež se netýkaly oblasti infanticidia, ale spíš přivolání potratu jinou osobou. Ve svém duchu byl již zákoníkem moderním, kde byla připuštěna svobodná volba gravidní ženy o jejím těhotenství či naopak jeho přerušeni.

Na závěr této podkapitoly chci uvést, že je občas v soudní praxi složité rozlišit infanticidium podle § 220 a vraždu podle § 219. Existuje několik judikátů k tomuto rozlišení skutkových podstat trestného činu. Nejvíce mne zaujalo rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 8 Tdo 118/2008 ze dne 4. 6. 2008. Jistá M. Z., toxikomanka, byla prvoinstančním soudem uznána vinnou z vraždy novorozence podle § 220 zákona č. 140/1961 Sb. V rozsudku bylo uvedeno, že *„v přesně nezjištěné době od 04:45 hod. do 08:00 hod. dne 22. 11. 2006 ... po předchozím utajovaném těhotenství porodila živé a životaschopné dítě ženského pohlaví, kterému v rozrušení způsobeném porodem neposkytla žádnou poporodní péči, o níž s ohledem na své intelektové schopnosti a dvě předchozí mateřství musela vědět a poté po porodu stále ve stavu rozrušení porodem vyvolaném, přinejmenším srozuměna se smrtelným následkem, dítě zabalila spolu s placentou do deky, čímž dítěti zamezila v dýchání a v důsledku toho mu přivedila smrt udušením.“*⁹⁰ Soud toto jednání kvalifikoval jako trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou podle § 220 zákona č. 140/1961 Sb. a ženu odsoudil k sedmi letům odnětí svobody a uložil jí zároveň ochranné léčení protitoxikomanické v ústavní formě. Proti tomuto rozsudku však podal krajský státní zástupce odvolání s tím, že tento trestný čin měl být posouzen jako vražda podle § 219 odst. 1, 2 písm. e) zákona č. 140/1961 Sb. Vrchní soud v Praze o něm

⁹⁰<http://pravo4u.cz/judikatura/nejvyssi-soud-cr/8-tdo-118-2008/>. [cit. 15-3-2013]

rozhodl dne 12. 9. 2007 rozsudkem sp. zn. 8 To 97/2007 a M. Z. uložil trest deset letodnětí svobody za trestný čin vraždy podle § 219 odst. 1. a zároveň protitoxikomanickou ústavní léčbu. Důvody, proč M. Z. odsoudil za čin vraždy spatřoval v tom, že: „v přesně nezjištěné době ... po předchozím utajovaném těhotenství porodila živé, donošené a životaschopné dítě ženského pohlaví, kterému úmyslně neposkytla žádnou poporodní péči, o níž s ohledem na své intelektové schopnosti a dvě předchozí mateřství musela vědět a bezprostředně po porodu dítě zabalila spolu s placentou do přehození na postel, dále do neprodyšné deky a poté vše vložila do velké igelitové nákupní tašky modré barvy a v důsledku toho mu přivodila smrt udušením.“⁹¹ Proti odvolacímu rozsudku podala M. Z. prostřednictvím své obhájkyne dovolání s tím, že měla být souzena podle § 220, nikoliv § 219 zákona č. 140/1961 Sb. Detailně v dovolání rozebrala, že je nemajetná, užívá drogy, chybí jí bytové zázemí atd., a že jako rodička byla rozrušená, trpěla neklidem a usilovala o to, aby nevzbudila podezření o přicházejícím porodu a nebyla tak vyhozena na ulici. Státní zástupkyně Nejvyššího státního zastupitelství však nesdílela názor obviněné. Naopak ve vyjádření k podanému dovolání uvedla, „že privilegovaná skutková podstata trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou podle § 220 tr. zák. zohledňuje dva fenomény, které určují její odlišnost od skutkové podstaty trestného činu vraždy podle § 219 tr. zák., přičemž oba musejí být splněny zároveň. Jednak jde o fenomén času, kdy matka se násilného jednání na novorozeném dítěti dopustí při porodu nebo hned po něm, a jednak o fenomén duševního stavu, který lze charakterizovat jako rozrušení způsobené porodem. Z trestně právního pohledu je nezbytné hledat a nalézt příčinnou souvislost mezi psychickým stavem rodičky a vyvolaným průběhem porodu a jejím konáním či opomenutím, jejichž důsledkem je smrt novorozence. Přitom je třeba zohlednit, že každá rodička je při porodu víceméně rozrušena a dopustí-li se žena vraždy svého novorozeného dítěte při porodu nebo hned po něm, lze důvodně předpokládat, že se tohoto jednání dopustila v rozrušení způsobeném porodem, a to při posouzení dalších okolností, které na její psychiku v uvedené souvislosti působily. Naproti tomu vražda novorozeného dítěte spáchaná nikoliv při porodu nebo hned po něm je již trestným činem vraždy podle § 219 tr. zák. Pro posouzení rozrušení způsobeného

⁹¹<http://pravo4u.cz/judikatura/nejvyssi-soud-cr/8-tdo-118-2008/>. [cit. 15-3-2013]

porodem je nejdůležitější okolností fenomén času od porodu. Stav ženy po porodu je stav emoční pohybujiící se v rovině momentálních pocitů bezprostředně po porodu, který není ovlivněn pouze fyziologickou závažností samotného porodu či průběhem těhotenství z hlediska medicínských komplikací, ale ze všech hledisek, které na matku v době těhotenství působily.“⁹² Státní zástupkyně ještě uvedla, že rodinné zázemí, drogová závislost, prostředky k obživě sháněné drobnými krádežemi a od vystudování střední školy absentující pracovní morálka obviněné nelze vykládat v její neprospěch ve vztahu k právní kvalifikaci jejího trestného jednání. Spíše naopak to lze považovat za psychickou labilitu. Nejvyšší soud posléze posoudil dovolání i vyjádření státního zástupce. Zdůraznil, že je nutné vyřešit, zda se obviněná tohoto činu dopustila v rozrušení způsobeném porodem či naopak. Dovolání M. Z. posléze odmítl jako zjevně neopodstatněné. Přihlédl i ke znaleckým posudkům lékařů, ze kterých vyplynulo, že M. Z. nebyla ve stavu, které by bylo možné podřadit pod rozrušení způsobené porodem.

3.3.7.4. Zákon č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství

Ve sbírce zákonů Československé socialistické republiky vydané dne 3. 11. 1986, částce 22, byl pod č. 66 vyhlášen zákon České národní rady o umělém přerušení těhotenství (dále jen „zákon č. 66/1986 Sb.“). Zákon č. 66/1986 Sb. ze dne 20. 10. 1986 nabyl účinnosti dne 1. 1. 1987 a zcela uvolnil přístup k interrupcím, neboť zrušil veškeré předchozí zákony týkající se tohoto tématu, tj. zákon č. 68/1957 Sb. a jeho související prováděcí předpisy. Ženy od této chvíle získaly absolutní rozhodovací svobodu, zda mít potomka či nikoliv. Tento zákon je platný a účinný s doplněními doposud.

Zákon má 15 paragrafů. Jeho účelem je upravit umělé přerušení těhotenství a stanovit podmínky pro jeho provedení. V § 3 je stanoveno, že „prostředky k zabránění těhotenství, které jsou na lékařský předpis, jakož i lékařské vyšetření a kontrola s tím související se poskytují ženě bezplatně.“

Podmínky pro umělé přerušení těhotenství konkretizují § 4, 5 a 6. První uvedený paragraf hovoří o provedení interrupce ženě, která o ni písemně požádá a u které těhotenství nepřesahuje dobu těhotenství 12 týdnů. Kumulativně musí být splněno, že interrupci nebudou bránit zdravotní důvody. Druhý zmíněný

⁹²<http://pravo4u.cz/judikatura/nejvyssi-soud-cr/8-tdo-118-2008/>. [cit. 15-3-2013]

paragraf upřesňuje interrupci ze zdravotních důvodů, kdy žena musí dát opět souhlas s umělým přerušением těhotenství a případně podnět k interrupci, pokud je nějakým způsobem ohrožen její život či zdraví. Dále se pod zdravotní důvody řadí i ohrožení zdravého vývoje plodu nebo je-li zřejmé, že hrozí geneticky vadný vývoj plodu. § 6 odst. 1 ujasňuje, že „ženě, která nedovršila šestnácti let, lze uměle přerušit těhotenství podle § 4 se souhlasem zákonného zástupce, popřípadě toho, jemuž byla svěřena do výchovy.“ V odstavci 2 se hovoří o povinnosti zdravotnického zařízení vyrozumět zákonného zástupce o podstoupení umělého přerušení těhotenství ženy ve věku 16 – 18 let. Jen na okraj uvádím, že cizinkám, které se v České socialistické republice zdržovaly pouze přechodně, bylo povoleno umělé přerušení těhotenství pouze z důvodů zdravotních.

V následujících ustanoveních se zevrubně popisuje postup při projednávání žádosti ženy o umělé přerušení těhotenství. Je zde možnost přezkoumání žádosti v případě negativního stanoviska ošetřujícího lékaře těhotné ženy, a to okresním a posléze krajským odborníkem pro obor gynekologie a porodnictví.

Zákon stanovuje povinnost ženy uhradit příspěvek zdravotnickému zařízení za provedení umělého přerušení těhotenství, které bylo ženě vykonáno na základě jejího svobodného rozhodnutí.

Zákona č. 66/1986 Sb. má prvenství v tom, že žena již může dobrovolně rozhodovat o svém těhotenství a také mne zaujalo, že antikoncepční prostředky byly v této etapě dějin poskytovány zdarma. To bylo přínosem a velikým pozitivem, neboť dnešní doba poskytuje účinné a bezpečné antikoncepční prostředky, ale jejich cena tomu také dopovídá. Dříve tedy měly ženy větší přístup k antikoncepčním prostředkům včetně jejich lékařské péče v této oblasti.

Od vydání zákona kupodivu „počet interrupcí v devadesátých letech výrazně klesá, jednak vlivem rozšíření moderních antikoncepčních prostředků, jednak zavedením povinného příspěvku ženy na provedení potratu z jiných než zdravotních důvodů.“⁹³

S tímto zákonem úzce souvisí i vyhláška ministerstva zdravotnictví Československé republiky č. 11/1988 Sb. o povinném hlášení ukončení těhotenství, úmrtí dítěte a úmrtí matky. Tato vyhláška upravuje potrat. Předně

⁹³<http://www.czso.cz/cz/cisla/0/02/020100/potrady.htm>[cit. 19-3-2013]

definuje, že potratem se rozumí ukončení těhotenství ženy, při kterém za prvé plod neprojevuje ani jednu ze známek života a jeho porodní hmotnost je nižší než 1.000 g a nelze-li ji zjistit, tak bylo-li těhotenství kratší než 28 týdnů. Dále se potratem rozumí ukončené těhotenství ženy, kdy plod projevuje sice alespoň jednu ze známek života a má porodní hmotnost nižší než 500 g, ale nepřežije 24 hodin po porodu. Poslední typ potratu je, že z dělohy ženy bylo vyňato plodové vejce bez plodu, anebo těhotenská sliznice. Tato vyhláška ještě uvádí, že potratem se rozumí též ukončení mimoděložního těhotenství, anebo umělé přerušení těhotenství provedené právě podle zákona č. 66/1986 Sb. Potraty se dále člení na samovolný, miniinterrupce, jiné legální umělé přerušení těhotenství, ostatní potraty a mimoděložní těhotenství. Už z názvů druhů potratu vyplývá, že samovolný potrat označuje spontánní vypuzení plodu z dělohy před ukončením 28. týdne. Miniinterrupce znamená umělé ukončení těhotenství prováděné vakuovou aspirací. Tato metoda je šetrná a lze ji především provést v raném stádiu těhotenství, tedy do 12. týdne a u zdravotních důvodů dokonce do 24. týdne těhotenství. Ostatní potraty jsou potraty, které si ženy přivodily samy či vykonané jinou osobou, čímž se myslí předně kriminální potraty. A mimoděložní těhotenství značí umělé ukončení mimoděložního těhotenství. To nastává při uhnízdění oplodněného vajíčka mimo dělohu, většinou ve vejcovodu, avšak může se uhnízdít i ve vaječniku nebo v dutině břišní.⁹⁴ V příloze č. 3 uvádím statistickou tabulku, která uvádí vývoj počtu potratů českých občanek a cizinek v České republice v letech 1990 – 2012. Statistické údaje sbírá a zpracovává již od roku 1960 Ústav zdravotnických údajů a statistiky České republiky, který je organizační složkou státu. Zřizovatelem je ministerstvo zdravotnictví.

3.3.8. Současná právní úprava v ČR

Dnešní úprava prošla jen drobnými změnami, které přinesl zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Stále je účinný zákon č. 66/1986 Sb. o umělém přerušení těhotenství. Níže detailně rozeberu platný trestní zákon, ze kterého je velmi snadno seznatelná recentní úprava interrupcí, potratů a infanticidií.

⁹⁴<http://www.uzis.cz/system/files/potraty2011.pdf>[online 20-3-2013]

3.3.8.1. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Parlament České republiky se usnesl na trestním zákonu č. 40/2009 Sb.(dále jen „zákon č. 40/2009 Sb.“). Byl vydán dne 8. 1. 2009 a vyhlášen ve Sbírce zákonů České republiky, částce 11 ze dne 9. 2. 2009. Účinnosti nabyl dne 1. 1. 2010.

Zákon č. 40/2009 Sb. již ve svém § 114, hlavě osmé s nadpisem „Výkladová ustanovení“, definuje konkrétní a speciální subjekt. Z tohoto ustanovení vyplývá, žeu vraždy novorozeného dítěte matkou, tj.infanticidia, v tomto zákoně uvedené v části druhé, zvláštní části, hlavě první, dílu prvním, § 142: *„pachatelem tohoto trestného činu může být jen matka novorozeného dítěte (konkrétní subjekt). Další osoby, které se na takovém činu matky podílely formou spolupachatelství nebo účastenství, mohou být trestné jen podle obecného ustanovení o vraždě, resp. účastenství na vraždě“*.⁹⁵ K infanticidiu neuvádím žádné další údaje, neboť zůstalo upraveno stejným způsobem jako v předchozích letech. Jen číslo paragrafu se změnilo. Trestní sazba odnětí svobody za tento čin jestále stanovena v rozmezí třech až osmi let.

V části druhé, zvláštní části, díle čtvrtém jsou upraveny „Trestné činy proti těhotenství ženy“. Všeobecně lze ke čtvrtému dílu zákona č. 40/2009 Sb. sdělit, že detailně rozpracovává tuto problematiku v pěti paragrafech.

§ 159 hovoří o nedovoleném přerušení těhotenství bez souhlasu těhotné ženy. Totožné, jako předchozí úprava, zůstává odsouzení pachatele na dva roky až osm let k odnětí svobody za trestný čin přerušení těhotenství ženy bez jejího souhlasu podle § 159 odst. 1. Trest se opět zostřuje v odstavci 2 téhož paragrafu na tři roky až deset let, pokud pachatel spáchal tento čin: na ženě mladší osmnácti let, nebo pokud k tomu použil pohrůžky násilí či pohrůžky jiné těžké újmy, zneužil tísně nebo závislosti těhotné ženy, spáchal jej opětovně, případně způsobil takovým činem těžkou újmu na zdraví. Odstavec tři nově hovoří o trestu pěti až dvanácti let, pokud trestným činem uvedeným v odstavci 1 způsobil pachatel těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob nebo smrt. Poslední zvýšení trestní sazby na osm až šestnáct let nastává, pokud činem uvedeným v odstavci 1 způsobil

⁹⁵JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. Vyd. 2. Praha: Leges, 2010. 904 s. Student. ISBN 978-80-87212-49-3 Str. 487

pachatel smrt nejméně dvou osob. Čtvrtý odstavec nově výslovně proklamuje trestnost přípravy k tomuto trestnému činu.

Následující § 160, nedovolené přerušování těhotenství se souhlasem těhotné ženy, se nijak výrazně nemění oproti dřívějšímu trestnímu zákoníku, jen je doplněn. Odstavec 1 stanovuje trest odnětí svobody v délce jednoho roku až pěti let za přerušování těhotenství ženy jiným způsobem, než povoluje zákon o umělému přerušování těhotenství, nově je uzákoněn trest ve formě zákazu činnosti. U odstavce 2 s trestem ve výši dvou až osmi let odnětím svobody se hovoří o trestnosti vykonání umělého přerušování těhotenství ženy za účelem výtěžku, či je tato činnost pachatele soustavná, případně způsobí přerušování těhotenství ženě těžkou újmu na zdraví nebo smrt a nově přibyla trestnost u přerušování těhotenství u ženy mladší osmnácti let. Trest se zvyšuje na tři léta až deset let tehdy, pokud činem uvedeným v odstavci 1 způsobí pachatel smrt nebo těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob. Pokud jí způsobí smrt nejméně dvěma osobám, trest bude pět až dvanáct let odnětí svobody. Příprava je opět trestná.

Pomoc a svádění těhotné ženy k umělému přerušování těhotenství je rozdělena do § 161 a 162. Ustanovení § 161 odst. 1 hovoří o osobě, jež pomůže těhotné ženě své těhotenství sama uměle přerušit, případně pokud pomůže zprostředkovat žádost a povolení ženy k umělému přerušování těhotenství podstoupené jiným způsobem, než podle zákona o umělému přerušování těhotenství. Trest je pro tuto osobu za pomoc ženě stanoven na maximální přípustnou výši jednoho roku odnětí svobody. Odstavec 2 téhož paragrafu zůstává trest na šest měsíců až pět let v případě, že osoba poskytne pomoc ženě mladší osmnácti let nebo tím přispěje k těžké újmě na zdraví u těhotné ženy. Poslední odstavec 3 stanovuje trest ve výši jednoho roku až šesti let za způsobení smrti těhotné ženy výše uvedenými způsoby.

§ 162 odst. 1 je zaměřen na uzákonění svádění těhotné ženy k umělému přerušování těhotenství za stejných podmínek, jako jsem uvedla u § 161 odst. 1. Trest je ale pro pachatele stanoven vyšší než-li při pomoci ženě, a to dva roky odnětí svobody. Následující odstavec stanovuje stejný trest jako odstavec 2 § 161, tentokrát za svádění k umělému přerušování těhotenství u ženy mladší osmnácti let, nebo pokud takový čin spáchá „zneužívaje tísně nebo závislosti těhotné ženy“, nebo přispěje tímto činem k těžké újmě na zdraví u těhotné ženy. A pokud nastane

smrt ženy stejným trestným činem, bude pachatel odsouzen k odnětí svobody na jeden rok až šest let.

K tématu práce uvádím jako poslední zajímavý § 163. Stejně jako v předchozích vydaných trestních zákonech se zde deklaruje beztrestnost ženy, která si své těhotenství sama uměle přeruší nebo pokud o to požádá jiného. Jen pro pořádek uvádím, že se na ni samozřejmě nevztahují ani ustanovení o návodci a pomocníkovi.

I tento trestní zákoník prošel řadou novelizací a změn. Avšak mého tématu se ani jedna nedotkla, tudíž tato úprava je v současné době jediná platná.

Recentní úprava dovoluje ženám podstoupit interrupci. Infanticidium trestné zůstává a pachatelka infanticidia je v teorii rozlišována a považována za konkrétní subjekt.

4. Závěr

Ve své práci jsem se zaměřila na právní rozbor potratů a interrupcí v českých zemích. Snažila jsem se přiblížit především historické souvislosti, které ovlivňovaly vývoj v této oblasti. Je zajímavé sledovat, jak se postupem času měnily názory na uvedenou problematiku, která zpočátku byla řešena mírně. Dokonce lze říci, že potraty a infanticidia byly legální. Posléze nastal zlom, kdy se naopak objevily tvrdé tresty pro ženy, které si přivodily potrat nebo vykonaly infanticidium. V době novověké je opět trest snižován, v době současné zcela mizí u potratů a interrupcí.

Tím jsem dospěla k závěru, že kdyby existovala v dobách středověku i raného novověku oficiální cesta k přerušení těhotenství, nemuselo být obrovské množství žen odsouzeno za potrat, infanticidium a interrupci. Z tohoto důvodu také považuji dávný i současný názor církve, která v této oblasti stále hovoří o interrupci jako o hříchu, za nepřiměřený, dohnáný do absurdna. Celosvětově bych interrupci povolila proto, že ženy si v zemích, kde je interrupce zakázána, budou dále samy přivozovat potrat a budou si nechávat neodborně zasahovat do svého těla. Případně bude stále existovat tzv. potratová turistika, tedy že ženy budou stále cestovat do zemí, kde je interrupce legální.

Interrupce jsou v České republice legalizovány, což považuji za klad. Ne každá žena totiž otěhotní proto, že by se snad nechránila a žila neřestným životem. Může nastat situace, že antikoncepční prostředek selže, a je proto možné i přes používání ochrany otěhotnět. Nechtěné otěhotnění může být i následkem trestného činu – znásilnění, se kterým souvisí i otázka možnosti přenosu negativních genů na dítě. Včasná interrupce se v takovém případě jeví jako optimální řešení. O zdravotních interrupcích lze říci, že má-li být žena či plod v jejím těle ohrožen na životě, je příznivější provést interrupci a zachránit tak život těhotné ženy. V případě, že se má narodit dítě s vadami či vážnými dědičnými chorobami, domnívám se, že i zde je interrupce řešením. Není totiž výjimkou, že rodiče se teprve postavením před realitu mohou k dítěti, které je nějakým způsobem postižené, chovat rezervovaně, stydět se za ně, nebo je i odmítat. Samo dítě pak trpí nedostatečnou láskou rodičů, ignorací i posměšky okolí. Naštěstí si většina dětí s postižením ani neuvědomuje, jak nedůstojně se k nim okolí chová.

Domnívám se, že ke snížení infanticidií přispívají i babyboxy, které jsou teprve v počátku svého rozmachu. Nyní je 54 babyboxů v České republice. Ačkoliv je proti babyboxům mnoho odpůrců, včetně renomovaných lékařů a dalších kapacit v oboru, je určitě humánnější novorozence odložit do babyboxu, než-li do popelnice, či jej dokonce zabít. Je velmi diskutabilní názor OSN na problematiku babyboxů, které doporučilo České republice babyboxy uzavřít, protože údajně odporují mezinárodní Úmluvě o právech dítěte. Česká republika má podle statistik vysoký počet dětí v ústavech a také v nich děti tráví velmi dlouhou dobu. Avšak vedlo by zrušení babyboxů opravdu ke snížení porodnosti nechtěných dětí? Vždyť antikoncepční prostředky jsou veskrze dostupné široké veřejnosti. Tak nevzrostl by snížením babyboxů počet infanticidií? Já se osobně domnívám, že je to možné. Babyboxy bych proto nezakazovala a pouze bych podpořila jejich vylepšování a rozšíření.

Ještě se chci zmínit, že Česká republika se snaží snížit počet potratů, interrupcí a infanticidií i možností porodit anonymně v lékařském zařízení. To je určitě dobrým krokem. Výhodou této varianty je, že utajené porody financují zdravotní pojišťovny, takže těhotná žena nemusí utrácet nemalé částky za podstoupení interrupce. Avšak nedomnívám se, že žena, která nechce dítě donosit, bude čekat na anonymní porod.

5. Seznam literatury a použitých pramenů

5.1. Bibliografie

BIČÍK, Zdeněk, ed. *Knihy Smolné*. 1. vyd. Hradec Králové: Kruh, 1969. 173, [1] s.

BŮŽEK, Václav a kol. *Dvory velmožů s erbem růže: všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1997. 315 s., [32] s. il. a portrétů. ISBN 80-204-0651-4.

ČECHURA, Jaroslav. *Kriminalita a každodennost v raném novověku: jižní Čechy 1650-1770*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2008. 366 s. Každodenní život; sv. 41. ISBN 978-80-257-0049-5.

Dějiny evropského kontinentálního práva: vysokoškolská právnická učebnice. 2., dopl. vyd. Praha: Linde, 2004. 852 s. Vysokoškolské právnické učebnice. ISBN 80-7201-490-0.

DÜLMEN, Richard van. *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.-18. století)*. III, Náboženství, magie, osvícenství. Vyd. 1. Praha: Argo, 2006. 339 s. Každodenní život; sv. 34. ISBN 80-7203-813-3.

FRANCEK, Jindřich. *Zločin a sex v českých dějinách: manželské spory a sexuální kriminalita v raném novověku*. Vyd. 1. V Praze: Rybka, 2000. 254 s. ISBN 80-86182-29-0.

FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*. Vyd. 1. Praha: Rybka, 1999. 463 s. ISBN 80-242-0087-2.

HOFFMANN, František. *České město ve středověku: život a dědictví*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1992. 453 s., [48] s. obr. příl. Stopy, fakta, svědectví. ISBN 80-7038-182-5.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. Vyd. 2. Praha: Leges, 2010. 904 s. Student. ISBN 978-80-87212-49-3.

KRISTIÁN Z KOLDÍNA, Pavel a JIREČEK, Josef, ed. *Práva městská Království Českého a Markrabství Moravského spolu s krátkou jich summou*. 5. vyd. Praha: Všeherd, 1876. xxxii, 511 s.

LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999. 300 s., [24] s. obr. příl. (převážně barev.). Kolumbus; sv. 142. ISBN 80-204-0737-5.

LENDEROVÁ, Milena a RÝDL, Karel. *Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století*. Vyd. 1. V Praze: Paseka, 2006. 376 s., [16] s. obr. příl. Fénix; sv. 16. ISBN 80-7185-647-9.

MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3., přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003. 673 s. ISBN 80-7201-433-1.

MALÝ, Karel a SKŘEJPKOVÁ, Petra. *České právo v minulosti*. 1. vyd. Praha: Orac, 1995. 269 s., [32] s. fot. (některé barev.). ISBN 80-85903-01-6.

PERNES, Jiří. *České dějiny v datech*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Albatros, 2008. 295 s. Oko Klub mladých čtenářů. ISBN 978-80-00-02061-7.

SCHOTT, Heinz. *Kronika medicíny*. Praha: Fortuna Print, 1994. 648 s. Edice Kronik. ISBN 80-85873-16-8.

ŠESTÁK, Zdeněk. *Jak hřešil Žižkov před sto lety*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2006. 305 s., [8] s. barev. obr. příl. ISBN 80-200-1449-7.

TINKOVÁ, Daniela. *Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2004. 413 s. Každodenní život; sv. 19. ISBN 80-7203-565-7.

TĚŠINOVÁ, Jolana, ŽDÁREK, Roman a POLICAR, Radek. Medicínské právo. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011. xxxiii, 414 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-050-8.

VOJTÍŠEK, Václav. O českých městech. Praha: Václav Petr, 1940. 36, [I] s. Svazky úvah a studií; č. 14.

5.2. Slovníky

LINHART, Jiří a kol. Slovník cizích slov pro nové století: základní měnové jednotky, abecední seznam chemických prvků, jazykovědné pojmy: 30000 hesel. Litvínov: Dialog, 2002. 412 s. ISBN 80-85843-61-7.

OTTO, Jan. Ottův slovník naučný, dvanáctý díl, Ch – Sv. Jan. Vydavatel a nakladatel J. Otto v Praze. Rok 1897. Stran 1076.

OTTO, Jan. Ottův slovník naučný, dvacátý díl, Pohora – Q. v. Vydavatel a nakladatel J. Otto v Praze. Rok 1903. Stran 1087.

OTTO, Jan. Ottův slovník naučný, dvacátýtřetí díl, Schlossar – Starowolski. Vydavatel a nakladatel J. Otto v Praze. Rok 1905. Stran 1068.

OTTO, Jan. Ottův slovník naučný, dvacátýsedmý díl, Vůz – Żyżkowski. Vydavatel a nakladatel J. Otto v Praze. Rok 1908. Stran 902.

5.3. Periodika

Dějiny a současnost: historicko-vlastivědná revue Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí a ministerstva školství a kultury. Praha: Lidové noviny, 1959-1969, 1990-. ISSN 0418-5129. Č. 9/2007.

Právo a rodina: rodina, manželství, děti a mládež, dědictví: rodinné právo. Praha: Linde, 2000-. ISSN 1212-866X. Č. 3/2005 – 7. ročník

Právo a rodina: rodina, manželství, děti a mládež, dědictví: rodinné právo. Praha: Linde, 2000-. ISSN 1212-866X. Č. 11/2005 – 7. ročník

5.4. Elektronická periodika

Acta Iuridica Olomucensia [online]. Olomouc: Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Dostupné z: <http://acta.upol.cz/wp-content/uploads/2011/01/AIO3.pdf>. Vol. 2 (8), 2006, No. 3, pp. 133. ISSN 1801-0288. Janišová, J.: Spory o čest ve středověkém českém zemském právu.

Antropowebzin [online]. Plzeň: AntropoWeb, [2005]. ISSN 1801-8807. Dostupné z: <http://www.antropologie.zcu.cz/webzin>. HOUŠKOVÁ, J. Vývoj hrdelního soudnictví v Čechách.

Potraty [online]. Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/system/files/potraty2011.pdf>. ISSN 1210-8642

Potraty [online]. Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR. Dostupné z: http://www.uzis.cz/system/files/ai_2013_07.pdf. ISSN: 1210-8642. Č. 7/2013

Zpravodaj Historického klubu, roč. 19, 2008, č. 1-2. Časopis Sdružení historiků ČR (Historický klub 1872). Sdružení historiků ČR v Praze, 2008, 100 s. - ISSN 0862-8513. Dostupné z: <http://www.sdruzenihistoriku.cz/soubory/zpravodaj/zprav0812.pdf>

5.5. Elektronické zdroje

ASPI UX361

<http://www.czso.cz/cz/cisla/0/02/020100/potravy.htm>

<http://www.dankl.cz/Show.aspx?ID=1654>

<http://dspace.upce.cz/bitstream/10195/34814/1/Svobodne%20matky.pdf>

<http://hradeckydvur.net/vlada-a-pravo/system-prava-ve-stredoveku>

https://is.muni.cz/th/76766/pravf_m/DP_cela_FINALNI.pdf (EXELOVÁ, Zdeňka. Několik poznámek ke Koldínovu zákoníku [online]. 2007] 70 stran. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce JUDr. Marta Kadlecová, CSc.)

<http://www.kakanien.info>

<http://www.koeblergerhard.de/Fontes/StrafgesetzbuchOesterreich1852.htm>

<http://www.kubata.nazory.cz/clanky/kap23.html>

ucebnice.fraus.cz/download/4498-d7_bretislavova-dekreta.pdf

<http://www.valka.cz>

5.6. Právní předpisy

Constitutio criminalis Theresiana, aneb, RžjmskéCýsařske w Vhřjch a Czechách ec. ec. KrálovskeAposstolské Milosti MaryeTerezyeArcy-Kněžny Rakauské, ec. ec. HrdelnjPráwnjRžád. Wjdeň: J.T. Grozný z Trattnerůw, 1769. [230], 282, LVI, [2], 20 s. Dostupné z: <http://eod.vkol.cz/iii32047/>

Všeobecný zákoník o zločinech a trestech Josefa II.
Kniha práv nad přečiněními hrdelními a těžkými řádu městského (totiž policie) přestupky

Zákon č. 117/1852 ř. z., zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích, České znění dostupné z: <http://www.dankl.cz/Show.aspx?ID=1661&AspxAutoDetectCookieSupport=1>.

Zákon č. 117/1852 ř. z., zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích, Rakouské znění dostupné z: <http://www.koeblergerhard.de/Fontes/StrafgesetzbuchOesterreich1852.htm>

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon

Zákon č. 68/1957 Sb., o umělém přerušení těhotenství

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon (a jeho novelizovaná znění provedená zákony: zákon č. 456/1990 Sb., zákon č. 392/1992 Sb., zákon č. 65/1994 Sb.)

Zákon č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství

Vyhláška ministerstva zdravotnictví Československé republiky č. 11/1988 Sb., o povinném hlášení ukončení těhotenství, úmrtí dítěte a úmrtí matky

Zákon č 40/2009 Sb., trestní zákoník

5.7. Judikatura

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 6. 2008, sp. zn. 8 Tdo 118/2008
Dostupné z: <http://pravo4u.cz/judikatura/nejvyssi-soud-cr/8-tdo-118-2008/>

5.8. Zahraniční zdroje

CRÉDÉ, Karl Sigmund Franz. *Volk in Not!: das Unheil des Abtreibungsparagraphen (§ 218)*.
Dresden: C. Reissner, 1927. 86 s.

6. Resumé

This diploma thesis deals with a detailed view of legal regulation development of miscarriages and abortions from historical up to recent views of this issue. It is mostly focused on a legislative aspect of this issue but it also refers to sociological aspects that are also important from the view of influencing legislation. A part of this thesis is a particular legislative source for each period and last but not least indicates solutions of individual cases in different time periods.

The introduction tries to acquaint readers with a discussed area of the thesis, including established goals. Subsequently, the thesis explains concepts such as a miscarriage, an abortion and an infanticide, in order to understand the concepts miscarriage and infanticide in the antiquity and medieval ages when for logical reasons, the concept of the abortion is not used. This concept belongs to the modern times, namely twentieth century.

After explaining the concepts, there are successively mentioned legal sources focusing on the topic of this thesis. They are incorporated into medieval and modern ages because legal sources from the antiquity cannot be included into history of the Czech Lands. Actual judicial cases are mentioned to some of the sources in order to explain how these proceedings were conducted and decided.

In the modern part, there is also mentioned legal regulation of abortions where we can see similarities with current legal regulation.

The modern chapter is closed with current legal regulation of abortions, miscarriages and infanticides.

The conclusion tries to state reasons why a legal abortion is favourable. It also includes a practical side of baby-boxes that might contribute to reduction of infanticides.

The thesis is finished with an annex that introduces to readers statistics about number of miscarriages, abortions and infanticides. Statistics are focused on only some of the historical periods. Their objective is not to make a complete historical comparison because many cases of miscarriages, abortions and infanticides have never been detected.

7. Přílohy

Příloha č. 1

Infanticidia před Pražským apelačním soudem⁹⁶

	1740-1750	1751-1760	1761-1770	1771-1780	1781-1784
Obvinění	55	54	30	15	2
Odsouzení k smrti	22	10	10	2	1

Příloha č. 2

Potraty v ČR v letech 1970 - 1999⁹⁷

Rok	Počet potratů celkem	V tom počet			
		samovolných potratů	ostatních potratů	umělých přerušeni těhotenství	UPT do 8. týdne těhotenství
1970	89 509	17 597	19	71 893	-
1975	76 342	20 812	19	55 511	31 753
1980	86 503	17 561	12	68 930	37 289
1985	99 357	16 281	34	83 042	55 230
1990	126 055	14 772	15	111 268	87 933
1995	61 590	10 571	1 488	49 531	41 735
1998	55 654	11 128	1 567	42 959	35 752
1999	52 103	11 173	1 548	39 382	32 579

Zásadní zvýšení počtu samovolných potratů, v tabulce patrné u roku 1995, bylo způsobeno zařazením mimoděložních těhotenství do této skupiny od roku 1992. V letech 1987 až 1991 byla mimoděložní těhotenství řazena mezi umělá přerušeni těhotenství.⁹⁸

⁹⁶TINKOVÁ, Daniela. Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa. Vyd. 1. Praha: Argo, 2004. 413 s. Každodenní život; sv. 19. ISBN 80-7203-565-7. Str. 379

⁹⁷<http://www.czso.cz/cz/cisla/0/02/020100/potraty.htm>[cit. 20-3-2013]

⁹⁸<http://www.czso.cz/cz/cisla/0/02/020100/potraty.htm>[cit. 20-3-2013]

Příloha č. 3

Vývoj počtu potratů českých občanek a cizinek v ČR v letech 1990 - 2012⁹⁹

Rok	Samovolné potraty	Umělá přerušení těhotenství				Mimo- děložní těho- tenství	Ostatní	Celkem
		mini- interrupce	jiná legální	celkem	z toho ze zdrav. důvodů			
1990	14 772	87 933	21 428	109 361	9 504	1 907	15	126 055
1991	13 986	84 713	19 568	104 281	8 891	1 764	23	120 054
1992	13 420	77 586	16 618	94 204	10 314	1 696	4	109 324
1993	13 228	57 939	12 696	70 635	15 873	1 579	4	85 446
1994	11 109	46 609	8 227	54 836	13 217	1 478	11	67 434
1995	10 571	41 735	7 796	49 531	11 838	1 476	12	61 590
1996	10 296	40 333	7 753	48 086	11 036	1 560	20	59 962
1997	10 392	37 882	7 140	45 022	9 709	1 552	7	56 973
1998	11 128	35 752	7 207	42 959	8 896	1 555	12	55 654
1999	11 173	32 579	6 803	39 382	7 756	1 536	12	52 103
2000	11 300	28 418	6 205	34 623	6 472	1 432	15	47 370
2001	11 116	26 253	6 275	32 528	6 019	1 411	2	45 057
2002	11 256	25 147	5 995	31 142	5 606	1 321	24	43 743
2003	11 660	23 325	5 973	29 298	5 385	1 288	58	42 304
2004	12 402	21 715	5 859	27 574	4 597	1 339	9	41 324
2005	12 245	20 519	5 934	26 453	4 678	1 324	1	40 023
2006	13 326	19 537	5 815	25 352	4 779	1 278	3	39 959
2007	14 102	19 201	6 213	25 414	4 789	1 401	-	40 917
2008	14 273	19 343	6 417	25 760	4 569	1 413	-	41 446
2009	14 629	18 211	6 425	24 636	4 567	1 263	-	40 528
2010	13 981	17 797	6 201	23 998	4 423	1 287	7	39 273
2011	13 637	17 701	6 354	24 055	4 400	1 172	-	38 864
2012	13 516	16 768	6 264	23 032	4 488	1 186	-	37 734

⁹⁹http://www.uzis.cz/system/files/ai_2013_07.pdf [cit. 20-3-2013]